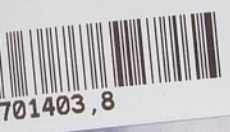

Mladitsa

RODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

7
117 986 1997

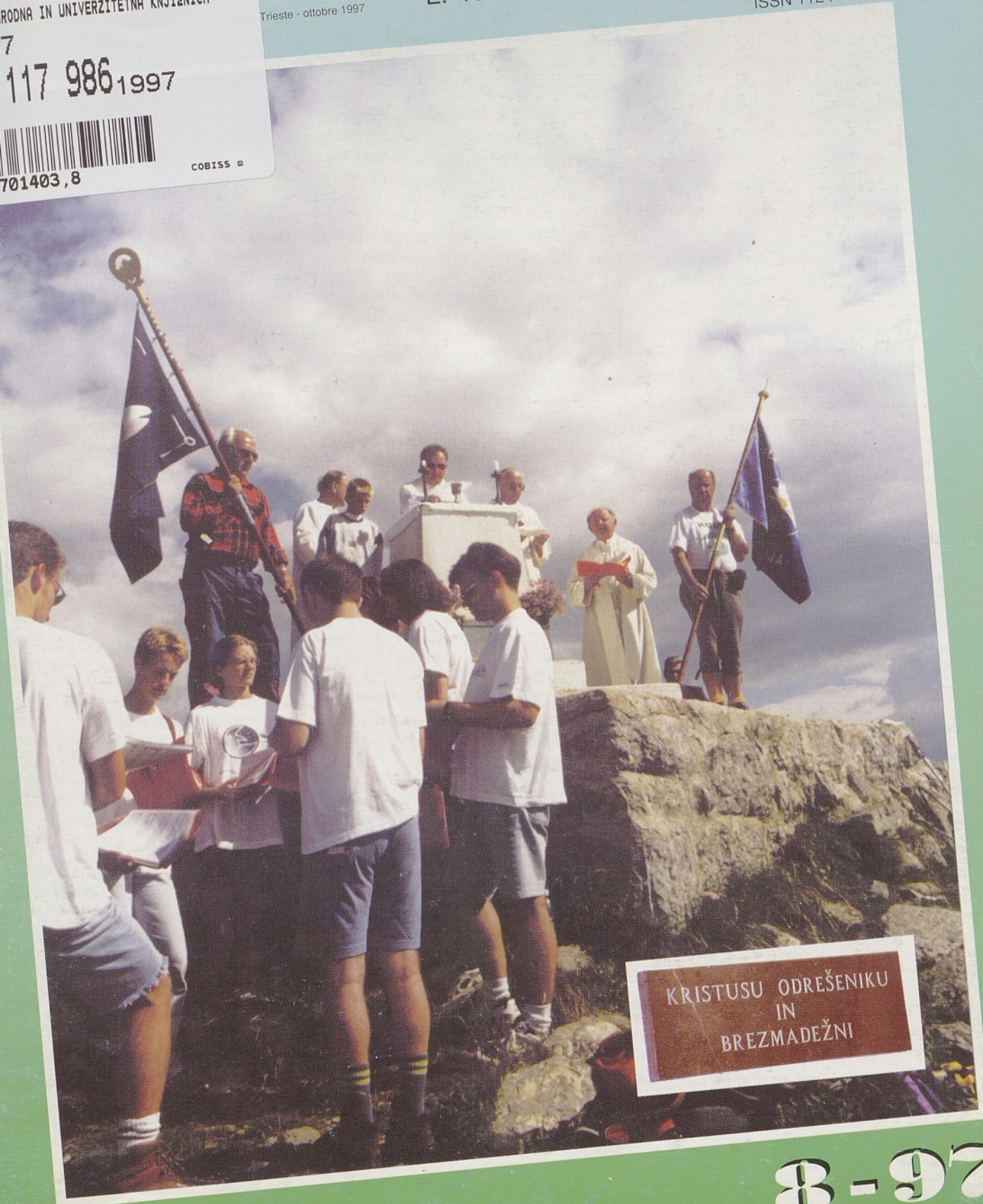

COBISS

Trieste - ottobre 1997

L. 4000

ISSN 1124 - 657X

KRISTUSU ODREŠENIKU
IN
BREZMADEŽNI

8-97

MLADIKA 8

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XLI.

1997

KAZALO

Po poletju	161
Kondor: Pot na konec sveta	162
Zora Tavčar: Slovenci za danes: Aleksa Ivanc Olivieri	163
Trpka misel ob Dragi '97	170
Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da	171
Zorko Simčič: Ob Radijskem odru	172
Pod črto: "Ideološki naboj" slo- venske zastave; Begunske- mu shodu na rob	174
Marija Rus: Krizanteme	175
Bruna Pertot: "Ronglojev" med	176
Tomaž Simčič: Ob 50-letnici dogodkov v Lanišču	177
Neva Zaghet: Luka Debevec-Mayer (intervju)	178
Martin Jevnikar: Umlj je tržaški pisatelj Milan Lipovec	180
Antena	181
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura (Milena Merlak Detela; Marija Pirjavec; Vili Prinčič)	188
Ocene: Razstave: Razstava o Dačanih (Magda Jevnikar); Knjige: Jean Guilton (A.R.)	191

Na Platnicah: Pisma; Čuk na Obeli-
sku; Za smeh; Listnica uprave

Priloga: RAST 114-97

Zunanja oprema:
Edi Žerjal

Uredništvo in uprava:

34133 Trst, Italija, ulica Donizetti 3
tel. 040/370846 - fax 040/633307
Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA
Reg. na sodišču v Trstu št. 193

Član USPI
(Zveze italijanskega
periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane
4.000 lir. Celoletna naročnina za Ita-
lijo 35.000 lir; nakazati na poštni
tekoči račun 14470348 - Mladika -
Trst. Letna naročnina za Slovenijo
35.000 lir ali enakovreden znesek v
drugih valutah. Druge države 40.000
lir (ali enakovreden znesek v tuji
valuti), po letalski pošti 50.000 lir.

Tisk in fotostavek:

graphart snc - Obrtna cona Dolina 507/10
tel. 040/8325009

ACE MERMOLJA?
NE, HVALA.

V Primorskem dnevniku z dne 8.10.97 sem prebral dolg članek slovenskega zamejskega pesnika in predsednika Zveze slovenskih kulturnih društev v Italiji Aceta Mermolje o "narodnih maksimalistih". Bolj kot za članek slovenskega pesnika in kulturnega delavca je šlo za stališča privrženca italijanske levičarske stranke, ki iz golih strankarskih interesov in računov govori o tem, da je treba računati "s stvarnostjo" in da je zahteva po "čim bolj popolnem in globalnem zaščitnem zakonu"... "maksimalizem". Priznava sicer, da "poslušaj podobna stališča tudi med ljudmi, ki ne pišejo", a vztraja pri svojem. In v dolgem članku rubrike, za katero mu že več let daje prostor Primorski dnevnik, polemizira s prof. Diomiro Bajčevo, katero "ceni kot prevajalko in kulturno delavko".

Da mora (?) Ace Mermolja kot privrženec italijanske stranke pisati v smislu teorij o multikulturalnosti, ki jih zagovarjajo Budin, Spadaro in drugi, nas niti ne preseneča. Preseneča nas odstopanje od načel, ki niso prav nič maksimalistična, ampak pravična, ko govorimo o naših potrebah in pravicah.

Sicer pa je Mermoljevo pisanje v nadaljevanju kaj klavarno opevanje SKGZ, ki da je bila v Benečiji edina prisotna (vemo, kako in s čim!), kakor je klavarno bežno priznavanje: "ko je bila Jugoslavija in ko je bila SKGZ gospodarsko močna" ali ko govori o "hudobnem pritisku" na TKB.

Skratka. Tudi mi cenimo Mermoljeva prizadevanja in dobro voljo. Toda vsako razmišljanje pa tudi ni za

v Ogledalo. Tudi v Ogledalo Primorskega dnevnika ne.

Podobna nesprejemljiva stališča, kot jih o zaščiti slovenske manjšine zavzema Ace Mermolja, najdemo na isti strani Primorskega dnevnika tudi v članku, ki govori o skorajšnjih deželnih volitvah. Kot znano, je iz deželne zbornice na zadnjih volitvah izpadel edini predstavnik Slovenske skupnosti. Zdaj tečejo pogovori o spremembi volilnega zakona, tako da bi bila izvolitev slovenskega predstavnika zagotovljena. Toda glej čudo! Demokratična stranka levice, Zelena

Društvo slovenskih izobražencev

vabi

vsak ponedeljek

ob 20.30

v Peterlinovo

dvorano v Trstu.

lista in komunisti so nenadoma proti "preštevanju" Slovencev. Kaj to pomeni? Pomeni enostavno, da so proti temu, da bi Slovenci izvolili svojega predstavnika na svoji listi. Kajti, če je zajamčena izvolitev Slovencev na katerikoli italijanski listi, to ni preštevanje. To je pridobivanje slovenskih glasov za italijanske liste. In za to jim pravzaprav gre.

T.R.

SLIKA NA PLATNICI: Letos poleti so na vrhu gore po maši odkrili ploščo z napisom Kristusu Odrešeniku in Brezmadežni, ki je na posnetku. Za katero goro gre, bodo odgovorili naši bralci - ugankarji.

UREDNIŠKI ODBOR: Lilijana Filipčič, Ivo Jevnikar, Marij Maver (odgovorni urednik), Saša Martelanc, Sergij Pahor, Ester Sferco, Tomaž Simčič, Breda Susič, Marko Tavčar, Neva Zaghet, Zora Tavčar, Edvard Žerjal in Ivan Žerjal.

SVET REVIJE: Lojzka Bratuž, Silvija Callin, Marija Češcut, Danilo Čotar, Diomira Fabjan Bajc, Ivo Kerže, Lučka Kremžar De Luisa, Peter Močnik, Aleksander Mužina, Milan Nemač, Adrijan Pahor, Štefan Pahor, Bruna Pertot, Marijan Pertot, Ivan Peterlin, Alojz Rebula, Nadja Roncelli, Peter Rustja, Andrej Zaghet in člani uredniškega odbora.

Po poletju

Ko po poletnem premoru s teh strani ponovno komentiramo dogajanje pri nas, med nami in ob nas, moramo žal ugotoviti, da se nimamo česa veseliti, da se problemi v zvezi z našo usodo kopičijo in da smo pripravljeni storiti le zelo malo, da bi kaj dosegli skupno. Nimamo torej vzrokov za večji optimizem, toda istočasno moramo priznati, da nas usoda vendarle ne tepe tako, da bi se morali samo jokati in se pri-
toževati.

Res je, da javni prispevki, od katerih je odvisna marsikatera naša ustanova, prihajajo zelo neredno in z velikimi zamudami. Toliko težje nam je, ker se po naključju to dogaja tako za sredstva iz italijanske blagajne kot za tista iz Slovenije. Nič ne zaležejo naši klici na pomoč, kakor da bi se naveličali našega stalnega tarnanja. Zdi se, da nas ne jemljejo zares. Našim sogovornikom je sicer nerodno, vendar se zdi, da ne skrivajo svoje istočasne razdraženosti. Posrečilo se nam je, da smo z nemočnim jadikovanjem naših medijev in predstavnikov postali nadležni in ta občutek je vse prej kot prijeten. Zgodilo se je, da naše ustanove ob teh težavah nedisciplinirano tekajo levo in desno in iščejo neposredno pomoč. To gotovo ni prava pot. Pravilno je, če nastopimo skupaj in z enotnim načrtom pred forumi, ki so odgovorni za delitev pomoči.

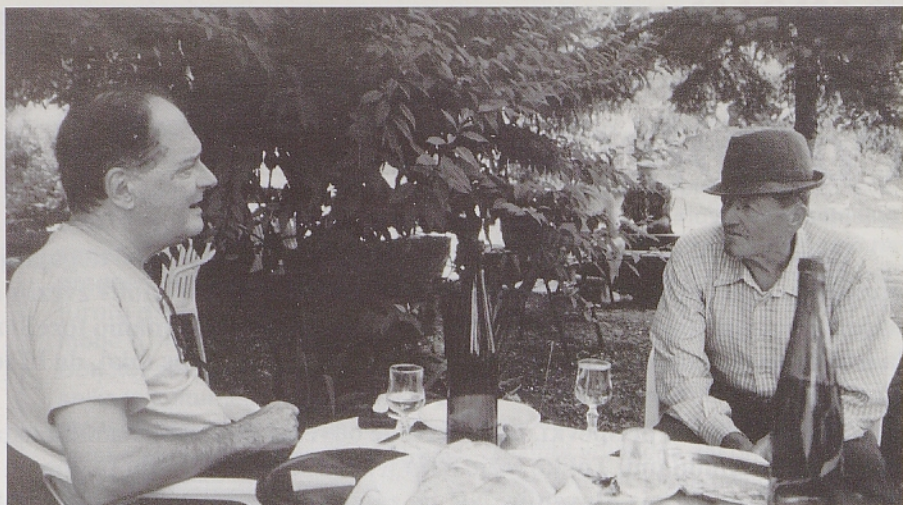
Po drugi strani pa je nedopustno, da si deželni uradi upajo tako nemarno in neresno upravljati pomoč, namenjeno potrebam slovenske manjšine na kulturnem področju. Zadeve se preprosto ne premaknejo naprej. Morda bi koristilo, če bi se nekaj ustanov združilo in prijavilo upravo in posamezne uradnike sodnim oblastem.

Poletni meseci so nam prinesli premik s Primorskim dnevnikom. Potrebna jamstva za prvo fazo reševanja dnevnika so šla naprej predvsem po zaslugi posameznikov, potem ko je odpovedala družba DOM, ki se je - kljub vsem svojim nepremičninam - izkazala nemočna. Taka družba ni sposobna skrbeti niti samo zase, kaj šele, da bi pospeševala naše dejavnosti. Zdaj se pripravljamo na novembrske volitve za nov upravni odbor zadruga, ki je krepko prekoračila 2000 članov. Upajmo, da bodo zares prevladali skupni interesi in da bomo v nov upravni odbor dobili ljudi, ki bodo skrbeli za zdravo gospodarsko osnovo časopisa in za njegov dejanski pluralizem.

Nič ne moremo storiti glede zaščitnega zakona. Usoda vlade je v božjih rokah in v njih je tudi naša zaščita. Nekaterim se zdi neverjetno, da bi vlada lahko trajala vsaj poldrugo leto, kolikor je potrebno, da bi osnutek zaščite postal zakon. Več ne moremo storiti, kot upati.

Več pozornosti bi morali posvetiti polemikam, ki se o pojmu in našem pojmovanju multikulturalnosti pojavljajo že nekaj časa v našem tisku. Gre za poskus načrtne prevzgoje naše skupnosti, ki prihaja iz vrst domače levice. Ta še ni pozabila na "fratelanco" iz prvih povojnih let, ko je načrtovala 7. federativno republiko na področju Primorske in Istre. Zdaj očitno načrtuje volilno soglasje za prihodnje desetletje. Pojem multikulturalnosti kot model nekega sožitja pa ta levica širi izključno v slovenskih manjšinskih krogih, ko se na vse kriplje trudi, da bi nacionalno identiteto, zvestobo jeziku in svoji kulturi prikazala kot nevredno, vsekakor kot nekaj nepotrebne in nekoristne. Privrženci multikulturalnosti pozabljajo, da smo vsi zamejski Slovenci svoj prvi korak v multikulturalnost storili že v mladih letih, ko smo se naučili italijanščine, ki jo poznamo tako ali bolje kot materinščino. Kulturni manjšinci - čeprav ne propagirajo idej multikulturalnosti - italijanske knjige, eseje, časopise in revije berejo in jih, če so pametni, tudi na en ali drug način posredujejo slovenskemu okolju. Svoje identitete italijanskemu okolju ne skrivajo in so temu okolju pripravljeni kritično posredovati vse elemente slovenske umetnosti, kulture, jezika in zgodovine, kolikor si jih to okolje želi. Ko tako sprejema prvine ene in druge kulture, ki se v njem spajajo in zorijo v novo vrednoto, je slovenski kulturnik svojo dolžnost opravil. Zmanjševati in omejevat priпадnost posameznika ali skupnosti slovenskemu okolju, pa je krivično, masohistično in samouničevalno ter povzroča negotovost v mladih rodovih.

Pot na konec sveta

Giovanin (desno) s klobukom na glavi.

Preverjala sva še nekaj podatkov, ki jih je prijatelj želel imeti za knjigo o slovenskih krajevnih imenih v Italiji. Pot naju je vodila po zahodni slovenski meji. Krmin. Plešivo. Dolenje in dalje proti Nemam.

Prijazna Mirotova vdova je rešila prvi problem: Novaje. Za popotnico nama je dala še vsakemu po dve steklenici vina. Spomin na nepozabnega Mirota. In naprej proti Dolenjam.

“V Dolenjah so trdi!” naju je opozorila, preden sva odšla. “Moj mož se je veliko trudil z njimi, pa ni nič opravil.”

Dolenje. Občinska hiša. Deset minut čez dvanajsto. Pozvoniva. Vrata nama odpre olikan mlad gospod z naočniki.

“Zbiram gradivo za seznam krajevnih imen teh krajev. Seznam bo imel imena v italijanščini, furlanščini in v slovenskem narečju. Je kdo v Dolenjah, ki govori slovensko narečje?”

“Vsi,” je njegov lapidaren odgovor.

“Me lahko napotite do koga, da mu postavim nekaj vprašanj,” prosi moj sopotnik.

Po kratkem premisleku uradna oseba svetuje: “Naredite prošnjo na občino. Občinska uprava vam bo odgovorila in svetovala.”

“Hvala lepa,” sva se zahvalila in odšla.

Sopotnik odloči, da greva kar v Skriljevo.

Res. V gostilni dobiva dobro kosilo, dobro kapljico (pridelujejo osemnajst sort, pravi gospodinja) in vse odgovore na vprašanja.

Pot naju nato vodi skozi Mernik. “Govorim vse, kar hočete - pravi gostilničar - furlansko, slovensko, italijansko. - Da, na tabli je zgrešeno napisano ime kraja z enim C. - Ne, potoka z imenom Mernik tu ni. Mi pravimo samo potok.”

Potok Mernik je zapisal Bezlaj, a če tega med ljudmi več ne uporabljajo, je to nepomembno in lahko izpustimo.

In se peljeva proti Čedadu in proti Čenti. Zavijeva v černjejsko dolino in takoj nato na levo.

Najmanj naporno je hoditi po shojenih poteh. Tokrat greva iskat nekaj novega.

“Tu nisem bil nikoli,” pravi prijatelj.

Planota med Karnahto in černjejsko Reko. “Gledal sem na vas z Vizonta. Vedno me je imelo, da bi jo obiskal.”

Karnice (Monteprato). V gostilni naju sprejme Napolitanec. Nihče ne zna več narečja, pravi. Ja, pač, eden: Giovanin.

“Kje ga dobimo?”

“Pride čez eno uro, počakajte.”

Imenitno vino, salama, sir in kisle ribe.

Ujameva glas iz skupine domačinov pri sosedni mizi: “Pred tridesetimi leti so tu v vasi vsi govorili slovensko narečje,” pravi eden.

Čez eno uro pride Giovanin. Nekoliko je nezupljiv. “Ste časnikarji?” vpraša. Delal je v Nemčiji. Domov je prihajal “za vinahti”. Njegov sin - 35 let - ne zna narečja.

“Anselmo je še v vasi, ki tudi zna narečje.”

Ne. On ga ne zna, pravi, skoraj omalovažujoče, ni odtod.

Torej z Giovaninom bo slovenščina v tem kraju izumrla. Midva sva morda zadnja, ki jo tu slišiva.

“Koliko ste stari?”

“Triinsedemdeset.”

Kako je mogoče, da se je v tridesetih letih izgubila slovenščina v tem kraju, vprašam sopotnika.

“Povojna politika Krščanske demokracije,” je kratek odgovor. “In vedno bolj sem prepričan, da bo v vseh teh krajih brez akulturacije nemogoče ohraniti slovenščino.”

Odslej bo naporno hoditi tudi po shojeni poti v Karnice. Čeprav nama ni ta kraj več nov.

Kondor

Slovenci za danes

Zdomstvo - Emigracija

Aleksa Ivanc Olivieri, slikarka, Ile Rousse, Korzika, Francija

Ime te zanimive umetnice sem prvič zasledila v emigrantski reviji Meddobje, pozneje pa le še tu in tam. Kot slikarko pa sem jo odkrila pravzaprav šele letos junija na skupinski razstavi emigrantskih slikarjev v Ljubljani. V resnici Aleksa Ivanc Olivieri ne spada v izseljeniški val leta '45 in tudi sicer je bila vse svoje življenje samohodec.

Iz domovine je odšla leta 1952 na beneški Bienale - in se ni nikdar več vrnila! Zvezda vodnica - zapeljivka, ki je hodila pred njo, je bila UMETNOST. V njenem imenu, v iskanju svoje umetniške podobe, je prehodila, kot pravi, sedem postaj križevega pota: iz domovine v Rim, na Sardinijo, v Alžir, v Marok, v Pariz in z odskoki znova v Afriko, spet v Pariz in nazadnje na Korziko, kjer biva še danes. Te postaje zaznamujejo tudi njeno slikarstvo, ki je bilo stalno - in še vedno je - nemirno iskanje vedno novih motivov, novih barv, novih prijemov in tehnik, lastnega sloga, ki se je medtem plemenitil, opuščal vse nebistveno in žlahtnel.

Žal je bilo njenih del na že tako premalo obsežni razstavi premalo, da bi lahko polno uživala njeno umetnost. A že kar sem videla, me je prepričalo o tem, da ne gre le za nenavadno, izjemno osebnost, ampak tudi za močno, samo-svojo umetnico. Če dodamo še to, da je bila v mladosti in najbrž tudi pozneje planinka in navdušena alpinistka, je to še en zanimiv kamenček v mozaiku njenega življenja. In treba je bilo samo zavrteti telefon v njeno korziško samoto ter jo prepričati, da sprejme tale pogovor na daleč.

PS: Na moja vprašanja je gospa Aleksa odgovorila z vse preveliko skromnostjo in zadržnostjo, kar pa nikakor ne zmanjšuje njene človeške in umetniške veljavnosti, ki bosta razvidni tako iz vprašanj kot iz citatov uglednih ocenjevalcev njenega dela.

Zora Tavčar

Draga gospa Aleksa - naj Vas imenujem tako, ker ste mi ob ogledu Vaše razstave in razstavnega kataloga nekako prirasli k srcu! Nenavadna usoda nenavadne žene, ki družni velik talent in veliko skromnost, močan značaj in nežno, krhko dušo, pustolovsko žilico in zakoreninjenost tako v domačo zemljo kot v "posvojeno" domovino, Korziko. Naj k tem skrajnostim, harmonično in hkrati dinamično združenim v eni osebi, dodam še skrajno naravni, skoraj puščavniško skromni slog Vašega vsakdana na eni strani in razkorno bogastvo barv in motivov - dreves, cvetja, postav, krajin - ter samosvojih tehničnih prijemov Vašega slikarstva na drugi strani ter zraven še poduhovljenost in včasih kar zamaknjeno monumentalnost nekaterih Vaših slik.

Ob vsem tem in še marsičem, kar izhaja iz podatkov v katalogu, bi si ob tej od vitalnosti naravnost vrveči osebnosti predstavljala ženo na višku svoje ustvarjalnosti tam med štiridesetimi in petdesetimi leti, saj z vsako novo "sezono" znova najdete nove ustvarjalne prijeme in ste v stalnem iskanju slikarsko svežega in neponovljivega. Kako sem se začudila, ko ste mi po telefonu - z žametnim, iskrivim glasom, obarvanim s francosko izgovorjavo r-ja (saj slovenščine ne slišite že desetletja) - povedali, da imate - osem-deset let!

Naj se za začetek povrnem nazaj, v Vašo mladost. Nekje sem našla podatek, da so bili Vaši starši s Kozjanskega, od koder so tudi zgodnji motivi Vaših del.

Aleksa Ivanc Olivieri.

Oče je bil baje železničar. Bi mi lahko povedali nekaj o svojih starših in mladosti? Kje sta bila doma? Sama sem namreč rojena tam blizu: Lissca, moj hrib, je že skoraj Kozjansko!

Naj spregovorim najprej o svojem očetu. Moj oče, rekli smo mu ata, je bil takšen, da smo ga imeli vsi radi, posebno jaz, z vsem srcem. Spomin na njega mi bo vedno ožarjen, zlasti njegova milina in iskriva živahnost pogleda.

Imel je veselo naravo, lep glas, rad je pel v družbi prijateljev. Spominjam se, ko je prišel domov iz vesele družbe in dejal: "Danes pa smo prepevali kot škrjanci." Bil je nadarjen za vse, veliko je bral. Posebno je ljubil naravo, predvsem pa svoj rojstni kraj Buče. Nam vsem je vcepil globoko ljubezen do tega kraja, ki je bil za nas otroke pravi odsev nebeške lepote. Tudi njemu življenje ni prizaneslo s svojimi težavami. Trud in skrbi za družino so ga bremenile do visoke starosti. - Zadnji pogled na njega, nekaj mesecev pred nje-

Slikarka pred svojim domom z možem.

govo smrtjo, ko sem zopet odhajala, mi ostaja neizbrisen in tragičen. Stal je pokonci, opirajoč se na palico: "Adijo, adijo," mi je dejal. Že sem držala kljuko vrat, da izstopim in odidem, ko mi korak zastane. Ata se je zjokal, nebojgljeno, na glas kot mali otrok. Meni pa je globoka žalost za večno ranila srce.

Spomin na ata pa je nerazdružno povezan s spominom na "našo mamco", kot smo jo imenovali. Za nas je skrbela in se žrtvovala kot rodna mati. Mati, ki me je rodila, je namreč umrla (epidemija španske gripe), ko sem imela dve leti, moji dve sestri pa šest in osem let. Oče se je poročil vdrugeč in družina se je povečala še z mojo najmlajšo sestro, ki smo jo imeli radi od vsega srca. "Naša mamca" me je spremljala s svojo ljubeznijo in požrtvovalnostjo na vseh potih, na žalost pa ji nisem mogla olajšati trde življenjske poti, polne skrbi in težkega dela. V tem pogledu mi je bila usoda zagrenjena. Kajti v svetu nisem uspela s svojim delom v materialnem oziru in moje sanje, da pridem domov s polnimi rokami in jim olajšam življenje, so ostale utopija.

To so intimni podatki, morda preveč čustveni za objavo.

(Zdi se mi prav, da jih vseeno navedem. Z. T.)

Čeprav je bil nastavek Vašega šolanja in poklicnega usposabljanja vse prej kot obetaven za vznik umetniške osebnosti, ste vendar že kot risarka tekstilnih vzorcev za tovarni v Kranju in v Celju vzporedno študirali restavracijsko in gotovo pokazali talent, drugače Vam ne bi, denimo, dali poslikavati fresk v gradu Štatenbergu, ob

znanem slikarju Slaperniku. Takrat ste naslikali tudi vrsto odličnih reprodukcij slavnih platen. Katera od teh Vaših del so najbolj znana? Prav kmalu Vas najdemo na razstavi, ko predstavite kozjanske in haloške motive, s socialno in pokrajinsko motiviko. Kaj Vas je navedlo k temu, da ste se začeli slikarsko izražati? Kmalu Vas srečamo na slikarski akademiji v Ljubljani, še prej pa v Gorsetovi slikarski šoli in kot "učenko" v ateljeju Božidarja Jakca. Menda ste bili tudi učenka slavnega impresionista Sternena? Nam lahko poveste, kako ste prišli v stik s temi umetniki?

Kako in kaj ste slikali tedaj? Pri kom ste študirali na akademiji? Kaj Vam je dala ljubljanska akademija in česa

Vam ni dala? In kako ste se tedaj preživljali, ste imeli štipendijo? In kaj Vam je dal slikarski študij pozneje v Beogradu pri slavnem Tabakoviču?

Po absolviranju tekstilne šole v Kranju sem dobila takoj zaposlitev (imela sem sedemnajst let) v tekstilnem podjetju v Celju. Tu sem samostojno snovala vso tekstilno designaturo več let; pozneje pa podobno samostojno v drugem podjetju, v Mariboru, vse do vojne, ko sem se vrnila v Ljubljano.

Kar se tiče restavracijskega: restavriranje fresk v Štatenbergu s slikarjem Slapernikom je bilo izvršeno šele po končani Akademiji v Ljubljani. To je bilo za mene zelo pomembno, kajti v prostem času sem v okolici Haloz lahko slikala pokrajino in ljudi, kar mi je omogočilo prvo samostojno razstavo v Ljubljani.

"Lastnoročno" zgrajeni dom.

Reprodukcije platen (Jelovšek) pa so bile izvršene še pred Akademijo, med okupacijo Ljubljane. Ena je sedaj na Brezjah. V času okupacije sem obiskovala Gorsetovo risarsko šolo in se učila pri mojstru Sternenu, ki je imel nekaj učencev. On mi je svetoval, naj vstopim v Akademijo v Beogradu. Obiskovala sem beograjsko Akademijo eno leto pri prof. Tabakoviću, ki je bil odličen in slovit pedagog. Med tem časom se je odprla Akademija v Ljubljani. Dobila sem štipendijo in se vpisala. Pri znanih mojstrih (Pengov, Pregelj, Stupica) sem veliko pridobila. Študij sem končala in začela s prej omenjenim restavratskim delom. Zatem pride v časovnem zaporedju moja razstava v Ljubljani in slikanje freske v Dolenjskih toplih. Vse to delo mi je omogočilo, da nisem zapustila domovine s praznim žepom, čeprav je bila vsotica skromna.

Sami nekje pravite, da je Vašo slikarsko pot odločilno zaznamoval Vaš odhod na Bienale v Benetkah. Tako Vas je prevzelo, da ste se odločili ostati v Italiji in nadaljevati slikarsko šolanje tam. Tako se začne tisto, čemur pravite Kalvarija. Kalvarija zato, ker ste ostali brez zaslonbe, brez sredstev, brez domovine (takrat je dejstvo, da si ostal v tujini, pomenilo, da si storil "zločin" in se ne moreš vrniti, da si postal emigrant). Preživljati ste se morali sami. Pot Vas je peljala najprej v Rim. Med drugim ste tam poslikavali tudi kapelo sester na Farnesini. Ste slikali fresko? S katerimi motivi? V kakšnem spominu Vam je ostal Rim, ki ga kot vir motivike najdemo tudi v Vaših slikah? Katera slikarska smer in tehnika obvladuje to obdobje Vašega ustvarjanja?

Leta 1952 v jeseni sem zapustila dom. Mamca so jokali, ata, ki me je pospremil do vlaka, pa je dejal: "Ostani mi poštena." Od tukaj naprej mi je nemogoče opisovati dogodke in svoje življenje. Zame osebno je veliko važnejši moj duševni razvoj kot vse zunanje, vsi dogodki in vse muke materialnega preživljanja. V srcu mi je bila vseskozi luč in skrivnostni ustvarjalni vrelec, ki mi je bil dan po naravi, in želela sem izraziti s slikanjem lepoto stvarstva in tragiko človeka. Vse to se ne izkristalizira hitro, treba je izpopolnjevanja, pridobitve strokovnega znanja in predvsem kulturnega obzorja. V Italiji sta me globoko prevzela bogastvo in lepota umetnostnih del, ki se tam nahajajo. To, kar sem delno poznala po reprodukcijah, je bilo sedaj resnično pred mojimi očmi in to so bila presunljiva doživetja in velika šola.

S preživljanjem v Rimu je šlo po sreči. Slikala sem freske kapele sester na Farnesini, izdelala ilustracije z lesorezi za pesniške zbirke pesnika Rafka Vodoba, linoreze za revijo *Alma Mater* in nekaj portretov.

Obiskovala sem tudi slikarsko Akademijo pri slavnem profesorju Bartoliju in večerno grafično šolo. Na rimski Akademiji je bilo čisto drugače kot v Ljubljani, študirali smo na podlagi italijanskega izročila, morali pa smo se slogovno podrediti. To je bila zame otroška doba, priprava, učenje obrti in Rim je v nekem smislu za nekaj časa zavrnil mojo pot, bil pa je zlasti življenjska šola. Novega razmaha v mojem slikarstvu še ni bilo, to je prinesla šele Sardinija.

Vaša druga kalvarijska postaja je bila Sardinija. Tam Vas je gotovo še bolj prevzel Mediteran s svojimi

barvami. Poznavalci Vašega slikarskega opusa pravijo, je bil to prvi prelom z akademijo. Ob navdušenju nad arhaično pokrajino in nad prvobitnimi ljudmi so se Vaše barve in oblike poenostavile, figure so postale stilizirane, izraz ekspresionističen. Kakšen spomin je zapustilo v Vas to bivanje? Kateri motivi prevladujejo?

Sardinija je bila zame prava prelomnica. Odprla mi je pot in mi dala prvi osebni element, ki se je pozneje pre-

Slikarka v Parizu leta 1950.

čistil. Izreden vtis pokrajine in ljudi je močno vplival name, v tem je bilo zame nekaj bistvenega, dramatičnega. Prelomila sem s šolo in pričela hoditi svojo osebno slikarsko pot. V Rimu sem slikala predvsem neoimpresionistične krajine, v sardinskem ciklu pa prevladujejo poenostavljene barve: bela, črna, oker, odtenki modre in žgane siene. V motiviki so skoraj same figure, velike ploskve, stilizacija in ekspresionistično občutje. Imela sem tehnično podlago in tista pokrajina, luč, tiste arhaične, stroge, asketske, a vendar mirne in vedre postave v črnih rutah - vse je bilo zame nekaj svežega, močnega, da me je prevzelo v globino. Zdi se mi, da imajo takratna platna še dandanes neko moč in zrelost, čeprav je v njih še preveč zunanje objektivne stvarnosti.

Naslednja postaja Vašega križevega pota je Pariz, po slikah sodeč. Te so namreč polne melanholije, resignacije, ženskih figur, ujetih v "semikubistično črtovanje", kot jih označujejo kritiki, in izkazujejo morečo ujetost teh trpečih likov. Ta čas imenujejo Vašo "črno

Slikarka v Mogadirju pred ateljejem.

dobro" v slikarstvu in prehod k abstraktnemu slikanju, obenem pa poudarjajo umetniško moč in prepričljivost teh slik. Takrat ste se izredno težko prebijali, opravljali vsa mogoča dela, od težaškega dela v pralnici do vseh mogočih priložnostnih opravil. Če Vas je ta čas na človeški ravni izmučil, Vam je kot umetnici dal ustvariti nekaj imenitnih slik, torej ta čas predstavlja eno Vaših najmočnejših ustvarjalnih faz in po motiviki enkratnih. Kako gledate danes na ta del svojega življenja in na te slike v prevladovanju črne barve, z dodano belo, z oker in modrimi odtenki. Te slike se mi zdijo naravnost pretresljive s svojim trpljenjskim sporočilom. Bili ste tedaj nekakšen ženski Jack London, ki se mora znajti v mnogih poklicih, in čeprav ženska, ste se prebijali s silovitostjo moškega.

Pariz, to so bile moje sanje: svetovni center kulture in umetnosti! A prve čase je šlo zgolj za preživetje. Do takrat nisem imela pojma, kaj je življenje. Trda šola, zelo trda. Vse sem preizkusila: varstvo otrok in nočno bdenje pri bolnikih, pospravljanje, pleskanje, delo v sušilnici volnenih tkanin v vročini in sikanju pare in še marsikaj. Saj ne gre toliko za zunanji napor in trpljenje, kot gre za notranje doživetje, zato je bil Pariz najpomembnejši za moj razvoj v duševnem pogledu in vzporedno za moje slikarstvo. Iz notranje nuje sem prišla do svoje prve abstraktne forme v slikanju. Globoko duševno dogajanje je povzročilo intenzivno iskanje nove forme. Realne oblike so se pretrgale, pojavil se je neki nov abstraktni prostor. Vse te slike so bile rojene v veliki duševni stiski, skozi katero sem spoznala, da je iskra ustvarjanja v meni močnejša od moje gole želje po preživetju. - To je bila

temna doba mojih platen, brez presijanih barv. Tako je bila pariška doba zame velikega pomena za razumevanje človeške tragike kakor tudi za razširitev kulturnih razgledov. Kadar začutiš, da si tudi ti del človeštva, ki trpi, je to šola vseh šol.

Iskanje močnih umetniških impulzov in novih barv Vas popelje v Afriko. Najprej v Alžir, nato v Maroko. V Alžiru ste bili v šestdesetih letih, sredi alžirsko-francoske vojne. Slikali ste v puščavi ali kar v bližini vojnih dogodkov, tako rekoč omamljeni od barv, od bleščeče neskončnosti pokrajine ali žarko obsijane zemlje. Oaze, palme, v dolga oblačila oblečene beduinke, nad vsem opoj svetlobe in barv, to izžarevajo Vaše takratne podobe. V njih opažam še veliko krepkih, odločnih potegov s čopičem ter nekakšno svetlo vitalnost v sporočilu, z močnimi kontrasti med svetlobo in senco. Lahko bi bili ostali slikarsko pri tem, a pustolovska narava in sla po novih barvah in slogovnih odkritjih Vas je gnala dalje v Maroko; Maroko pomeni novo obdobje v Vašem opusu. Bajste v odmaknjenih predelih pogorja Atlasa odkrili še nedotaknjen, prvobitni svet ter arhaične prikazni sredi njega, nekakšen pradavni, skrajno preprosti način življenja. Osrednji motiv tam predstavljajo Berberji, še posebej Berberke. Pojavijo se povsem novi barvni odtenki. Nekje ste zapisali: "Slikarska inspiracija je bila tam tako močna, da zame osebno ni obstajalo nič več - niti domovina niti dom, samo slikanje." Tu postajajo Vaše podobe v svoji monumentalnosti že skoraj ikone. To Vaše obdobje je znameniti filozof in teolog Paul Evdokimov na Vaši razstavi leta '64. v Parizu označil s čudovitimi besedami: "Njena umetnost kot molitev plava proti višavam, kjer je meja med zemeljskim in nebeškim že zabrisana. Gledalca oplazi kot sapa iz onstranstva, približa se Bogu!" "Umetniško transfigurirane podobe le dokazujejo slikarkin čut za skrivnostnost."

Ali bi nam lahko na kratko označili to obdobje svojega življenja in nanizali nekaj spominov ali doživetij iz Alžira ali Maroka?

Alžir. Moje bivanje tam je trajalo samo tri mesece, vendar predstavlja v mojem slikarstvu velik korak in novo: vdor svetlobe in barv Afrike, prvi pojav arhaičnih elementov. In barv! Barva je vse. No, seveda, tudi čustvo mora biti, a prečiščeno, filtrirano, prosojno, da zazveni kot jeklo. Pritegnila me je rdeča zemlja, luč, posebno pa občutek neskončnosti. - Včasih sem šla z avtobusom na desetine kilometrov iz mesta, koder so pokale puške. Kot vidite, se mi ni nič zgodilo; imeti moraš vero v svoje delo.

Marok pa je pomenil dobo velikega razmaha stila in barv, dobo svobode in velikega ustvarjanja. Na stotine skic je nastalo v območjih Atlasa in vse do puščave Mavretanije. Neizbrisni vtisi nedotanjene in prvinske narave! Pa biblični liki ljudi s temnimi obrazi po oaze palmovih gajev, kjer je zrak tako čist, da človeka opaja.

Po bivanju in dolgih pohodih v notranjost dežele sem v ateljeju, ki sem ga imela v Mogadorju, realizirala številne kompozicije, ki naj bi se čimbolj približale mojemu notranjemu doživetju vidnega.

Šele po doživetju Afrike sem izoblikovala svojo specifično likovno govorico. V maroškem ciklu je imelo sonce pomembno vlogo posrednika svetlobe, izvora žarečih, žgočih zemeljskih barv in je dobilo nekakšen absolutni pomen in z njim nepogrešljivo osrednje mesto mojih platen. Posebno maroška doba je zapustila veliko in stalno sled v vsem mojem nadaljnjem slikanju.

Vaš naslednji navdih pa Vam je dala Korzika, kjer ste se nazadnje tudi dokočno udomili, si postavili z možem, Vašim ljubim Pierrom, Korzičanom, z lastnimi rokami dom, hišo iz granita, obdano s cvetjem in sadovnjakom, z razgledom na morski zaliv spodaj in na gorske očiake v ozadju. Kaj Vas je zaneslo na Korziko? Kakšna dežela je to? Ste spoznali svojega moža tam, "na licu mesta", ali na katerem od svojih potovanj? Kaj bi povedali o njem? In o Vajinem življenju v samoti že tako od sveta odmaknjenega otoka? Zanimiv se mi je zdel podatek, da sta menda dvanajstkrat kopala vodnjak, preden sta našla vodo! In da so vama korziški teroristi večkrat skoraj zažgali hišo. Kako je s tem danes? In kako prenašate samoto?

Korzika! Prišla sem leta 1965 v velikonočnem času z namenom, da ostanem mesec ali dva. V mali vasi, kjer sem se nastanila v veliki stari hiši, ni bilo vode. Šla sem, da poiščem vodnjak. Vas je bila prazna, nobenega človeka - in ko iščem naokoli, naenkrat stopi iz bližnje stavbe velik mož, ki je bil po vsem videzu zaposlen v notranjosti hiše z zidarskim delom. To je bil Pierre. Rekla sem mu, da iščem vodo. Odgovoril mi je: "Vidite, tukajle je dovod, počakajte, šel bom odpret vodo in bo pri tekla." Tako sva se spoznala. Najina poroka je bila v septembru istega leta.

Magični, prelestni otok Korzika je oblikoval značaj Korzičanov. Pierre je bil kot pravi Korzičan že od zgodnje mladosti izredno povezan z naravo in zainteresiran za vse stvarstvo. Imel je rad vse, kar raste in se razvija. Že kot mali deček je vrtnaril ob očetu, ki mu je odmeril mali prostor v vrtu in ga učil spoštovati naravo. Sedaj, ko poznam njegovo preteklost, poznam tudi neskončen trud in delo prebivalcev Korzike za obstanek. Pierre ima naravni čut za pravo lepoto, nadarjen je za oblikovanje, prirojen ima nezmotljiv umetniški čut za mero. Zidal je najino hišo z granitnimi kamni "po svoje", vendar pa se je inspiriral neprestano z opazovanjem starih stavb in obokov preteklih mojstrov: to je za njega neizčrpen vir občudovanja, te stare arhaične stavbe, ki že stoletja kljubujejo času.

Postavitev hiše je bilo pravo pionirsko delo. Problem vode je bil največji in je resnično skoraj presegel najin pogum in moči. Kaj je pomagalo, da sva mogla vztrajati? Zaupanje v Božjo pomoč in edinstvena osebnost Pierra, ki je bil obdarjen z ne navadno fizično močjo, inteligenco, domiselnostjo, veliko vztrajnostjo in potrpljenjem

za nadaljevanje do konca vsakega dela, katerega se loti. - Živela sva intenzivno in v veselju, s pogumom premagovala težkoče, ki jih ni bilo malo. Imela sva tudi ovce, precej veliko čredo, pa osla, ki je prenašal težko gradivo.

Moje življenje na Korziki mi je poleg bogate življenjske izkušnje pripomoglo, da sem obnovila in nadaljevala svojo slikarsko pot. Vse okolje, način življenja - preprost, iskren in harmoničen -, vse to je pripomoglo k novemu, prečiščenemu ustvarjanju. Ure slikarskega dela so bile in so še čudovite. Ali, kot sem nekje že rekla: oddaljila sem se od sveta in od hrupa. Mirno in skromno nadaljujem s svojim delom.

Zadnji čas ste si zamislili nekakšno "celostno" slikanje, tako da slikate z nanašanjem barvnih plasti čez ves obseg slike hkrati, in to menda tudi do 12 plasti, kar daje podobi učinek reliefa ali učinkuje, ko da je iz blestečih kristalov. Videla sem te zanimive "reliefe" v Ljubljani, s svetopisemsko motiviko. Kakšen material uporabljate, če to ni skrivnost? Ali je to Vaš izum ali slika še kdo na tak način?

Slikarsko tehniko ustvarjam in izpopolnujem vedno znova in teče vzporedno z razvojem slik do čim večje popolnosti. Tehnika ne sme biti nikoli ovira, temveč pomoč pri uresničevanju slike. Moja tehnika je rezultat dolgoletnega dela, popolnoma osebni način slikanja, ki mi odgovarja, zato da mi slika bolj oživi.

Slikam brez priprave, risbo nakažem v glavnih potezah. Sliko "zidam", tako da kepice barve nanašam kot kristale, reliefno. Delam hkrati po vsej površini, sliko si "pripovedujem". To tehniko imenujem grafično ali slikar-

Na najvišjem vrhu Korzike leta 1994.

Pariško obdobje: Kalvarija, 1953.

sko pisanje, "écriture pictural". Moja paleta: prevladuje rjavordeča, včasih rožnata, žgana siena. Kontrasti so bledomodri in bledovijolični. Uporabljam rumeni kadmij, kobaltovo vijolično, modro in zeleno, "verde veronese" v več odtenkih. Vedno uporabljam znamko Lefranc & Burgeois, ki ima 133 barv.

V bistvu ste človek, ki ves živi za slikanje. Nekje pravite, da se Vam vsak dan brez slikanja zdi izgubljen. Na drugi strani pa pravite, da razstave in uspeh odvrnejo umetnika od resnega dela in da, če bi mogli, ne bi slik nikoli prodajali, ampak darovali, in da Vam je dovolj, če jih vidi le nekaj ljudi, ki se na stvar razumejo. Tako se niste nikoli potegovali za nastope na razstavah, zato ste premalo znani, posebno v Sloveniji. V katalogu so omenjene skupinske razstave v Buenos Airesu, Washingtonu in New Yorku in Vaše samostojne razstave v afriških deželah, v Parizu, Ženevi, Zürichu, Stuttgartu. V Ljubljani pa je omenjena le ena v daljnem letu 51., pred odhodom v svet, in pa mesto na letošnji skupinski razstavi. Ali ne bi bil že čas, da Vas ovrednoti tudi domovina? In sicer tako, da poskrbi v celoti za organizacijo, prevoz, katalog in razstavo. In da Vas postavi med sodobnimi slovenskimi slikarji na mesto, ki bi Vam moralo že zdavnaj pripasti! Ste že povezani s kom? Ali Vas zadržuje Vaš samosvoji odnos do lastne umetnosti - se pravi: delati najbolje in vedno na novo, prenavljajoč se do zadnjega, brez potrebe po slavi? In v duhu Vašega vodila: da "je najlepše živeti tam, kjer si lahko bos in ne potrebuješ ničesar". Kakor, denimo, Berberi v Maroku, v samotah onkraj Atlasa.

La Petite Roquette, 1956.

Temperament ostane isti, a dolgo življenje in izkušnje ti dajo globlje razumevanje stvari in razširijo notranje obzorje. Največji udarec nam prizadene izguba naših najdražjih, ki so že odšli pred nami. Upam, da obstaja še drugi svet, ki nas bo zopet združil.

Živim v sedanosti z vso silo, ki mi še preostaja. Intenzivne ure slikanja mi dajo užiti lepoto in radost trenutka. Vse polno je v meni idej za nova platna. Moje geslo: "Naprej in kvišku!" Ali mi bosta še dana čas in moč?

V svojem življenju ste se ukvarjali tudi s planinstvom ali celo alpinizmom. Sami ali s kakimi alpinisti? Kaj ste preplezali v Sloveniji in kaj drugod? Kakšne so korziške gore?

Ljubezen do planin mi je zalela srce v zgodnji mladosti. Čarobni svet naših Kamniških in Julijskih Alp mi je v neizbrisnem spominu. Spremljal me je povsod. Z mojo sestro Josipino, ki je bila štiri leta starejša od mene, sva pričeli s planinstvom že zelo mladi, prehodili sva vse Kamniške in Julijske. Bilo je čudovito. Pozneje sem pričela z alpinizmom. Z Marjanom Lipovškom, pred nedavnim umrlim glasbenikom, sva tvorila "najino navezo" in preplezala marsikatero lepo steno. S Pierrom pa sva "osvajala" korziške planine, ki niso tako lepe kot naše, vendar po svoje očarljive in edinstvene.

Nekje sem prebrala, da živite na težko dostopnem hribu nad zalivom, kjer je bilo nekdanj ribiško naselje in kjer padajo v morje navpične rdeče skale, od česar za zalivu in mestu ime Ile Rousse. In Vaše prevozno sredstvo za nakupe je zato baje osliček. Je še tako?

Mesto v zalivu pod nami se širi, zidajo se nove stavbe in se nam vedno bolj približujejo. Naval turistov je večji, hrup narašča. Na najin hrib še vedno vodi kozja steza, toda vzpetina je lahko dostopna. Tu v bližini je bilo nekdanj prvo naselje domačinov. Skale so iz sivega granita, med njimi so rasle stoletne oljke. Pri naju jih je še nekaj ohranjenih, mnoge pa so bile uničene po požarih. Požari so neusmiljeno pustošili pokrajino. Večkrat sva se znašla obkrožena od plamenov, bilo je grozno. Pred petimi, šestimi leti je gorelo najpogosteje, ob vsakem večjem vetru, predvsem v poletju. Kriminalci, piromani, tudi pastirji, ki so na ta način "čistili" za pašo živali, pa tudi turisti z nepremišljeno malomarnostjo taborjenja... Večkrat pa je šlo za čisti vandalizem.

Imela sva od vsega začetka osla, ki nama je bil v veliko pomoč za vsa težja dela, bil je izredno udomačen, nepogrešljiv, imeli smo ga radi. V mojih korziških kompozicijah je imel svoje mesto. Imela sva ga petindvajset let. Velik poletni požar pa mu je bil usoden. Pasel se je v bližnji okolici, zajeli so ga dim in plameni. Midva

Oaza, ok. 1960.

sva bila odsotna. Drugi dan sva ga našla mrtvega sredi pogorišča: hudo nama je bilo za njega. - Pozneje sva kupila drugega, mladega. Letos spomladi sva ga podarila prijateljem, kajti z njegovo oskrbo je bilo težko.

V mestnem načrtu je nova cesta, ki bo izpeljana v naši neposredni bližini. Zaenkrat imava še mir v najinemu zatišju.

Gospa Aleksa, ali lahko za konec navedem odloemek iz kataloga Vaše razstave, kjer govorite o svojem odnosu do tujine in domovine? (Katalog A. Ivanc Olivieri, Lj. 1996, str. 34)

"Danes - kot jutri, če Bog da - stopam ponižno pred novo platno in skušam čim iskreneje izraziti svoje notranje izkustvo. In morda lahko rečem: ker je bila tujina tako težka in huda, sem se zagrizla še globlje, kot bi se bila doma, kjer bi imela vedno toplo streho in uteho.

Moj odnos do domovine ostane vedno isti: nenadomestljiva, neskončna in do zadnjega najdražja. Samo slikarski poklic me je žgal in gnal v svet. Pa v vseh teh dolgih letih ni bilo dneva, da ne bi pogrešala doma in domovine. Včasih se je v meni vse trgalo od domotožja.

Vendar moram dodati: ker trpljenje kuje značaj, je tudi mene skovalo in nedvomno sem danes v tujini drug človek, z drugačnim obzorjem, kakor bi bila, če bi ostala doma. Pa vseeno: naj bo to še tako pozitivno, je vendarle predrago plačano. In če me vprašate, ali bi šla še enkrat po tej poti, vedoč, kaj me čaka, odgovarjam: Ne! Za mojo osebno srečo bi bilo bolje, če bi bila postala majhen podobar v kakšni gorski vasi. To je čustvena stran. Objektivno in hladno presojeno pa imam vendarle zadoščanje, da je moje sedanje slikarstvo pozitiven rezultat resnega in silnega dela. Želim, da bi to moje delo in izkustvo obogatilo domovino."

Trpka misel ob Dragi

Prepričani smo bili, da z demokratizacijo in osvoboditvijo Slovenije izpod komunističnega totalitarizma ne bo treba Mladiki pisati kronike o študijskih dnevih Draga, saj so za to poklicani dnevni tisk, radio in televizija. Zaman smo v osrednjih slovenskih medijih iskali članek ali poročilo o tem, kaj so predavatelji na Dragi govorili (izjema sta bila Družina in Mag). Bolj važno jim je bilo vse drugo: ali so se pomladne stranke dogovorile za srečanje v Dragi, ali je Ljudska stranka bojkotirala srečanje, ali so dr. Bajuku ponudili predsedniško kandidato itd. itd. Kaj so dr. Bajuk in drugi predavatelji povedali na Dragi v svojih nastopih, o tem nič.

Ne samo to. Slišali in brali smo ocene, da je Draga v slepi ulici, da ne ve, kako naprej, da se v Dragi zbira desnica in podobno.

Škoda, da prihajajo nekateri slovenski časnikarji na Drago in pišejo v osrednje slovenske medije komentarje, ne da bi slišali eno samo predavanje, ne da bi jih sploh zanimali razmnoženi teksti predavanj, ki jih organizatorji skušajo pripraviti zanje.

Vendar pa tudi mi ne bomo pisali kronike. Raje ponatiskujemo pismo iz dnevnika Delo z dne 18. septembra, ki lepo ponazoruje to, o čemer pišemo.

Uredništvo

Draga, študijski dnevi na Opčinah nad Trstom, pomaga na svoj način vzdrževati vitalnost naše hrbtenice že več kot 30 let. Z značilno slovensko trdoživostjo in vztrajnostjo v trpnem se vsako leto

zberejo pod šotorom razumniki in razpravljajo o slovenskem narodu in njegovi usodi.

Prepričan sem, da je odmev Drage v slovenskem političnem prostoru danes skoraj enak tiste-

Med predavanjem dr. Andreja Bajuka.

mu izpred 30 let. Establišment nastavi od daleč uho in zvesto beleži besedo za besedo ter tako ugotavlja moč slovenske opozicije. Nekoč je bilo baje nevarno obiskovati dneve Drage, kar pomeni, da so imeli dnevi študija o Sloveniji veliko težo. Danes ta študij ni nič manj "težak" in je vreden vse pozornosti. To zagotavljajo vznemirljivi predavatelji in to po drugi strani dokazuje tudi odsotnost eminentnih predstavnikov slovenske oblasti.

Najmočnejši vtis iz Drage je bilo zame tragično spoznanje, da po svoje podoživljam prve dni slovenske pomladi, ko so pomladniki (kako hudo je, da so se nekateri tako hitro postarali!) ob vsaki priliki razlagali obolenje političnega sistema, ki je bil takrat že v razpadanju. Danes, na Dragi, se spet poslušam o istem obolenju, ki je pravzaprav nadaljevanje tistega izpred desetletij. Nič globalnega se ni spremenilo. Poslušamo diagnoze in bolnik vedno bolj vzdihuje. Vedno na slabše mu gre. Živi, ker mu srce dobro dela, udje pa vedno bolj hromijo. Kriminal mu vedno bolj razjeda telo, lakota mu krči prebavila in slepota je vedno večja.

Obžalovati bi morali, da so na teh študijskih dnevih prisotni še vedno, kot v vseh 30 letih, samo Slovenci opozicije kontinuiteti. Minister za kulturo g. Jože Školč se je s telegramom opravičil, da v vseh treh dneh ne more dobiti nekaj ur časa, da bi obiskal srečanje, ki je nedvomno tudi slovenski kulturni dogodek. Gospod Anton Trstenjak, ki ga je tudi opozicija morala upoštevati, je rekel: Draga naj bi bila simbolično ime za slovenski kulturni prostor brez meja. Obžalovati bi morali tudi to, da bistvene stvari iz predavanj in razprav ne pridejo v slovenski prostor. Brošura o Dragi se izda z enoletno zamudo, takrat ko so že aktualna vprašanja naslednjega srečanja. Posebej pa bi bilo obžalovati, če ne bi bilo kakorkoli "že danes" publicirano predavanje, razmišljanje in napotilo gospoda dr. Andreja Bajuka z naslovom Slovenija v evropskih integracijskih tokovih in s finančnega sistema; vzgoja za nove potrebe; vloga civilne družbe in posameznika.

Andrej Bajuk je doktor ekonomskih znanosti in predsednik svetovne banke za vzhodno Evropo v Parizu. Že zaradi njega bi morala priti na Opčine naša vladajoča ekonomska kapaciteta, da bi mu prisluhnila, oponirala, komentirala. Ali pa morda še vedno velja uradna verzija zgodbe o uspehu, ki pač ne potrebuje ne nasvetov ne dopolnil.

Slovenci smo res trdoživi in vztrajni. Kot da se nam nikamor posebno ne mudi, žulimo žulj, ki nas tišči. Ta značajska poteza nas je že za marsikaj oropala, marsikaj smo že zaradi nje zamudili in izgubili. Čas pa vedno hitreje teče in pomen kvalitete slovenske vztrajnosti vedno bolj blede.

**Frane Goljevšek,
Izola**

V slovenska obzorja in čez...

Mogoče vas bo zanimalo zvedeti, da...

- da je komunistični režim v Sloveniji po vojni preimenoval preko 200 krajevnih imen svetniškega ali cerkvenega izvora...
- da ima od 5000 slovenskih zdravnikov danes privatno prakso že 800...
- da se je na objavo za profesorje na novi škofijski gimnaziji A.M. Slomšek v Mariboru prijavilo okoli 100 profesorjev, od katerih so jih izbrali 15, povečini žensk...
- da so slovenski lazaristi, ki oskrbujejo slovenske župnije v Kanadi, zapustili župnijo Winnipeg in jo prepustili krajevni škofiji - tja se bodo vračali samo dvakrat na leto na misijon...
- da je bilo že pred ustanovitvijo Zidanškove brigade I. 1943 na Pohorju pobitih 56 fantov, ki so bili mobilizirani iz Moravske kotline, potem ko so našli pri njih rožne vence in svetinje...
- da je bil Friderik Ozanam, ustanovitelj Vincencijevih konferenc za pomoč potrebnim in ki ga je papež nedavno proglasil za blaženega, po poklicu profesor literature na pariški Sorboni...
- da so na izkopavanju na gradbišču nove Univerzitetne knjižnice v Ljubljani arheologi odkrili bogato gradivo iz življenja rimske Emonne (kar tri tone strešnih opek, ogromno keramičnih posod, okrog 2000 rimskih novcev, mozaike iz četrtega in petega stoletja)...
- da so nekateri francoski astronomi predvideli, da bi ob koncu septembra 2000 ogromen asteroid, imenovan po nekem poganskem bogu Tutakis, s premerom enega kilometra, utegnil treščiti na zemljo z učinkom, ki bi tisočkrat presegel silo hirošimske bombe...
- da je Evropska komisija prepovedala uvoz arašidov iz Irana, kjer so najpomembnejše izvozno blago za preprogami in nafto, na območje Evropske unije, češ da vsebujejo kancerogene snovi...
- da bodo v Varšavi objavili Leksikon disidentov, v katerem bodo zbrani podatki o 1200 predstavnikih demokratične opozicije proti komunizmu iz 20 držav, vključno Slovenije (a jih bo v njej 100, kolikor jih je na Češkem in Slovaškem?)...
- da so raziskovalci na enem od antarktičnih ruskih oporišč odkrili pod ledom Južnega tečaja jezero, ki je že milijone let nedotaknjeno in bo zato vir dragocenih informacij za biologe, geologe in paleontologe...

Ob Radijskem odru (Radio Trst II)

Zorko Simčič

Ko smo pred meseci praznovali 50-letnico slovenskega Radijskega odra v Trstu, je bilo na slavnostnem večeru eno najbolj pogosto omenjenih imen ime Jožeta Peterlina. Čeprav je slovenska radijska postaja delovala že pred njegovim prihodom v Trst, mislimo, da ne pretiravamo, če ga imenujemo "enega očetov slovenske radiofonije" na Primorskem. Že takoj ob umiku iz Slovenije leta 1945 in predvsem ob vstopu na Radio Trst je pričel s kulturnim delovanjem, zlasti z organizacijo tako imenovane radijske gledališke skupine, ki se je pa že leto pozneje preimenovala v Radijski oder.

Med gosti našega slavlja je bil tudi pisatelj Zorko Simčič, v letih pred odhodom v Argentino uslužbenec na Radiu Trst II. Pred nekaj leti se je vrnil v Slovenijo. Ker se ga mnogi naši starejši prijatelji še dobro spominjajo kot sodelavca na radijski postaji, pa tudi ker smo vedeli, da bo odkril še kakšno zanimivost iz tistih časov, smo ga zaprosili, če nam pove kaj iz svojih spominov na tista leta.

Potem ko sem se leta 1945 umaknil iz Slovenije sem, in živel kot tolmač pri zavezniški armadi, ki je zasedla avstrijsko Koroško, sem pa že kmalu odšel v Italijo in sicer v Rim. Tam sem opravljal razne posle, od dečka na dvigalu pa do prevajalca in mešalca cocktailov na rimskem letališču Ciampino, vse dokler nisem nekega dne prejel iz Trsta pismo, v katerem me je Jože Peterlin, katerega sem poznal še iz Slovenije, vabil, naj vendar pridem v Trst. Tako bom na domači zemlji, "tu boš lahko pisal, pa tudi nastopal na slovenski radijski postaji, kjer krvavo potrebujemo ljudi, kakor si ti".

Iz pisem Jožeta Peterlina - rednih, res pa da redkih, kar pa mu nisem zameril, saj sem vedel, sredi kakšnega garanja je bil tako rekoč dan in noč - iz vseh teh pisem ni samo razvidna njegova osebna zgodba, ali zgodba njegove družine, v njih je del slovenske tržaške zgodovine in to ne samo kulturne ali celo zgolj slovenske radijske zgodovine. Pisal je "Zorku, s katerim sva včasih toliko upala in toliko obupavala, skupaj delala, skupaj se veselila in grenila." V teh pismih so vesele novice pa tesnoba ob strahu, da se bo moral izseliti v tujino tudi on, saj so se v Trstu med severnoameriško in pa italijansko vlado že pletle vsemogoče politične kombinacije; v njih je govor o njegovem profesorskem delu na gimnaziji, pa o aferi, ko so ga po raznih mahinacijah odpustili iz radijske službe, tam so strani poročil o tem, kako je bil in ostal (kakor je kdaj tudi sam sebi pravil) "garač in pa neumen idealist", vse dokler se ni - prav zaradi svojega prevelikega idealizma - naposled

sredi ceste zrušil. Če ob kom, si ob Peterlinu razumel, kaj je hotel povedati Gregorčič, ko je napisal: "Saj pač dovolj ognjena/ ljubav do doma ni nobena./ ki strastna ni!"

V Trst sem dospel septembra 1946 in se takoj zaposlil na radijski postaji. Kakor sem ravno v preteklih tednih napisal v Spominih na radio za Radio Slovenija - ustavil sem se tudi pri teh mojih tržaških radijskih letih - je to bil čudovit čas, saj dvomim, da bi še kakšna evropska radijska postaja po vojni imela tako hvaležno poslušalstvo. Po desetletjih zatiranja jezika in pesmi - svoboda. Spet je zadonela - in to tudi po radiu - slovenska pesem, slišati je bilo glasno slovensko besedo!

Mislim, da je bil inž. Jože Germ tisti, ki je takoj po demokratizaciji slovenske radijske postaje, ko je namreč ta prešla pod Zavezniško vojaško upravo, zamenjal znak radijske postaje. Odslej je bil znak na visokih tipkah klavirja preprosto enoglasno zaigrana melodija "sol-la-sol-spodnji do-mi", začetek pesmi "Prišla bo pomlad..." To je bilo, kakor mi je dejal, vsakodnevno večkrat poslano sporočilo poslušalcem zlasti preko meje: Ne obupajte! Nekoč bo spet prišla pomlad, nekoč bo spet prišla svoboda... (V Argentini sva se z inž. Germom srečala samo enkrat in niti ne vem, ali je doživel čas, ko se je pomlad - vsaj deloma - res vrnila...)

Takoj ob vstopu na Radio Trst II je bilo treba seveda poprijeti za kakršnokoli delo in prav v tem je bil prijeten izziv: tako sem bil kdaj za speakerja pri Glasbi po željah, kdaj sem prebiral otrokom povesti (še zdaj se spominam na Michaelisovo Bibi...), dramatiziral

sem naše epske narodne pesmi, ki smo jih potem predvajali ob spremljavi lutnje (Slovenski trubadur), prevajal sem izbrane popevčice in jih tudi ob spremljavi "jazz orkestra" - bili smo trije... - pel, imel sem celo posebno tedensko humoristično-satirično oddajo 'Pavlihova dvorana'. (Mimogrede: Ali nisem nekaj rokopišov Pavlihove dvorane odnesel s seboj v Ameriko! Tudi besedilo prav zadnje zaključne oddaje, tiste z dne 22. januarja 1948 - čez nekaj mesecev bo torej petdesetletnica oddaje... - pa ga zdaj pred leti prinesel tudi spet nazaj? Prav za arhiv radijske ustvarjalnosti v letih 1947 in 1948...)

Peterlin se je že v Sloveniji ukvarjal z režijo in je torej bilo logično, da je takoj spoznal potrebo po ustvaritvi radijskega krožka. Člani gledališke družine so bili sprva predvsem begunci iz Slovenije, toda že kmalu so se pridružili igralci s Tržaškega, z Goriškega. Nastopali so v različnih oddajah, vendar so bile najvažnejše celovečerne slušne igrice. Igrali smo drame in komedije. Prav zdaj pred meseci je bilo v Trstu na proslavi 50-letnice Radijskega odra slišati, da je v vseh teh letih šlo preko tisoč dramskih del v eter in mislim si, da bo-

do kulturni zgodovinarji (zlasti še literarni zgodovinarji, ki jemljejo v poštev le na odru uprizorjene igrice) težko razumeli, za kakšno veličastno "gledališko" življenje je šlo. In kakšne važnosti je to bilo še prav posebej na - Primorskem. To je bila leta trajajoča vzgoja za lep gledališki jezik, pa tudi izbor oddajanih del je gojil smisel tako za lepo, kakor dobro, kakor za resnično.

Ko je pred 30 leti (1966) ob 20-letnici Radijskega odra v Trstu izšla posebna brošura, je vanjo napisal uvodne misli Jože Peterlin. Po pravici je poudaril nepogrešljivo vmesno vlogo, ki jo ima radijska igra med poslušalcem in med oderskim igranjem.

Že takoj v prvih letih so bile v obliki slušnih iger poslane v eter slovenske klasične igrice, od tujih avtorjev pa, kolikor se spomnim, dela Stephena Vincenta Benneta, Averčena, Čehova pa Ibsena, Gheona in komediografa Molnarja. Ljudem je bil zlasti všeč Timmermans, sploh lažja besedila. Razumljivo je bilo, da so si po letih vojne in dolgih desetletjih preganjanja naši ljudje želeli predvsem vedrih iger. Samo mimogrede: kar nekajkrat smo morali igrati komedijo Roksi (iz seznama sem zdaj odkril, da je njen avtor Barry

pod črto

"Ideološki naboj" slovenske zastave

Poletje je čas, ko gre človekraje na oddih v hribe ali k morju, ali pa vsaj sanja o tem oddihu. Tako se lahko zgodi, da ga misel na morje in hribe tako prevzame, da ob prebiranju krajevnega tiska preleti tudi kak članek, ki bi ga bilo treba resno in zaskrbljeno vzeti v pretres.

Tako je *Primorski dnevnik* 25. julija letos objavil v rubriki Odprta tribuna razmišljanje Stojana Spetiča z naslovom *Katero zastavo naj izberemo?* V članku obravnava Spetič vprašanje, katera naj bo zastava slovenske manjšine v Italiji: slovenska državna zastava, slovenska zastava brez kakršnegakoli znamenja, slovenska zastava z rdečo zvezdo, tista z grbom Furlanije-Julijske krajine ali tista z grbom italijanske republike? Spetič piše, da se ogreva ravno za zadnje omenjeno rešitev (slovensko zastavo z grbom italijanske republike), ki ponazarja specifičnost manjšine in njeno pripadnost italijanski državi, istočasno pa njeno pripadnost slovenskemu narodu. Ta za-

stava je po Spetičevem mnenju "zastava, ki nima ideološkega naboja in je zato sprejemljiva za vse, od Milj do Kanala" (verjetno je tu mišljena Kanalska dolina, saj je Kanal v Sloveniji).

To je torej zastava, ki "nima ideološkega naboja". Da ga druge, tudi slovenska državna zastava, imajo, izhaja iz drugih delov Spetičevega razmišljanja. V sedmem odstavku bivši slovenski senator v rimskem parlamentu med drugim piše o duhovih, ki so se razdelili v zamejstvu ob osamosvojitvi Slovenije, potem pa je prišlo do kompromisa: "Občinske uprave so izobesile zastavo z grbom, ki spominja na domobranskega, medtem ko so borci in kulturna društva najpogosteje uporabljale partizansko zastavo z zvezdo."

Kaj je hotel tukaj Spetič povedati, ni ravno jasno. Grb slovenske državne zastave naj bi spominjal na domobranskega. Lahko pa bi rekli, da spominja tudi na partizanskega, saj ima Triglav in morje.

Lahko pa nam je tudi po drugi strani zelo jasno, kam je Spetič hotel ciljati, če gremo nazaj k prejšnjemu odstavku, kjer je beseda o

"specifičnosti" manjšine. Spetičeve besede lahko tukaj zavzamejo določen pomen: Slovenci v Italiji smo nekaj drugega od Slovencev v Sloveniji. Le-ti so se opredelili za samostojno državo, odcepili so se od Jugoslavije, to pa ni šlo v račun marsikateremu zamejcu, ki je v Jugoslaviji videl zaščitnico slovenskega naroda in njegovih delov v sosednjih državah. Zato je bolje, da se od te Slovenije, čeprav smo del slovenskega naroda, nekoliko ogradimo, saj smo zamejci bili za Jugoslavijo, ne pa za samostojno Slovenijo. Če se pri tem doda še namig, da so zagovorniki samostojne Slovenije "domobranci", njeni nasprotniki pa "partizani", je stvar popolnoma razumljiva.

Pa še nekaj. Stojan Spetič v tem razmišljanju trdi, da Slovenci v Italiji nismo nikoli imeli svoje zastave. Tu se moti. Zastava Slovencev - vsaj tistih na Tržaškem in Goriškem in v Kanalski dolini - je vedno bila zastava slovenskega naroda, torej belo-modro-rdeča trobojnica. Zato se nam ne zdi nič čudnega, če je danes to zastava slovenske države, pa čeprav z "grbom, ki spominja na domobranskega".

Conners). Glavno vlogo je igrala Peterlinova žena Lojzka in še leta potem sem pisma njej naslavljal z "draga Roksi", pa tudi ona se mi je v pismih preko oceana podpisovala kot Roksi...

Velike uspehe so imeli prizori, v katerih so nastopali naši ljudje z različnih koncev Slovenije. Govorili so v dialektih - Dolenjca je seveda vedno igral Jože... - in prikazali so značilnosti našega človeka v različnih časih in pokrajinah, pa tudi vse bogastvo jezikovne melodije. Kak užitek je bil poslušati pomenek, pa naj je bil resen ali hudomušen, med Tolmincem, Dolenjcem pa - recimo - možičkom iz Barkovelj!

Vedno ko me pot zanese v Trst pa se srečamo s starimi radijskimi znanci, prihajajo kakor že skoraj zakriti, pa vendarle na novo zaživeti razni spomini na dan.

Prav v zvezi z Radijskim odrom bi kazalo dodati, da sem v prej omenjeni brošuri našel vrsto zanimivosti, in tako mi je marsikakšna stara "scena" spet priplula pred oči. Mimogrede: v brošuri pa je tudi kakšna napaka. Rečeno je - recimo - da sem dramo severnoameriškega dramatika Archibalda MacLeicha 'Padec mesta'

(*The fall of a city*) prevedel jaz. Prevajalec je bil nekdo drugi, jaz sem pri oddaji drame samo igral. Pa še en 'mimogrede' ob tej igri: ali nisem zdaj že po vrnitvi v Slovenijo našel med papirji zapis stare tržaške novele, posvečene spominu nepozabnega napovedovalca Rudija Uršiča, zgodbo, v kateri se dogodek zaplete ravno ob pripravah za vaje za to radijsko igro? *Padec mesta* je najbrž prevedel tedanji ravnatelj radijske postaje inž. Jože Germ, ki je tudi sicer mnogo prevajal iz angleščine - zlasti Johna Steinbecka - prav za Radijski oder. On je poslovenil tudi Orwellovo *Živalsko farmo*. Skozi tedne smo jo oddajali, seveda na veliko jezo zagriženih komunistov. Še tretji 'mimogrede'? Leta 1948 je nekega mojega prijatelja v Ljubljani zasliševala OZNA in mu med drugim očitala, da sodeluje z menoj, ki da sem prevedel Orwellovo *Živalsko farmo*...

V tistih časih, gre za zadnje četrletje 1946, za leto 1947 pa za prve mesece leta 1948, do odhoda, sem pisal prizore, skeče. Skrbel sem pa tudi za zvočne efekte in nekoč me je simpatični ameriški major Heribert Jakobsen, eden direktorjev Radia Trst pod okriljem ZVU (Zavezniške vojaške uprave), poslal za nekaj dni na

pod črto

Še o zastavah

K poročilu, ki ga je o proslavi 50-letnice priključitve Primorske k matični domovini 14. septembra v Novi Gorici objavil tržaški italijanski dnevnik *Il Piccolo*, je dodan tudi komentar o številnih slovenskih trobojnicah z rdečo zvezdo, ki so plapolale ob tisti priložnosti.

Pisec poroča, da so bile to "jugoslovanske zastave" in se sprašuje, kako to, da šest let po osamosvojitvi Slovenije še plapolajo na državnih slovesnostih. V nadaljevanju se *Piccolov* časnikar kar naprej spotika ob "jugoslovanskih zastavah" in o potrebi, da se Slovenija otrese svoje "jugoslovanske" preteklosti ipd.

Možnosti sta dve: ali pisec ne pozna slovenske zgodovine, zlasti tiste med drugo svetovno vojno (gre namreč za zastave slovenskih partizanskih enot), ali pa - in to je bolj verjetno, saj oseba pozna tako Slovenijo kot njeno zgodovino, jezik in kulturo - da si zavestno izmišlja stvari in prikazuje Slovenijo kot državo, ki noče pozabiti na svojo preteklost in jo hoče vedno znova poudarjati. Saj proti koncu

piše med drugim, da se mora Ljubljana zavedati, da ji pred vrati Bruslja ni treba vedno in za vsako ceno poudarjati svojo državnost. Tu namreč tiči zajec: Slovenija naj si zbije z glave, da je popolnoma samostojna država z vstopom v Evropsko Unijo.

Begunskemu shodu na rob

Nedavni sramotni dogodki ob zborovanju istrskih beguncev v Trstu so povzročili veliko slabe krvi in negodovanja, pa tudi zadrege v samih begunskih organizacijah in pri italijanskih desničarskih krogih, ki jih podpirajo. Veliko je bilo ograevanj in kritik na račun žvižgov ministru Maccanicu in petja Verdijevega *Va pensiero*, ki smo jih lahko brali v tržaškem krajevem časopisju.

Vendar nismo zasledili samokritike in izpraševanja vesti, ali niso mediji, pa tudi drugi posamezniki in organizacije, sami prispevali k temu, da se je ozračje tako zagrelo. Kako si lahko drugače razlagamo članke, ki so poročali o posilstvu, ki naj bi ga "trije Slovani" - in dobro

vemo, kaj pomeni beseda "Slovan" pri določenem delu tržaškega prebivalstva - zagrešili na škodo nekega tržaškega dekleta, pa napade na slovenskega pokrajinskega svetovalca, ki se je želel spomniti obletnice ustrelitve bazoviških junakov?

V tržaških knjigarnah so bile publikacije o Istri, Dalmaciji, ekso-dusu in o vzhodni meji vedno močno prisotne. V zadnjem obdobju, ki je sovpadalo z ezulskih shodom v Trstu, pa je takih publikacij kar mrgolelo. Med njimi jih je bilo tudi veliko takih, ki so na ves glas hvalile dejavnost fašističnih vojaških enot (kot npr. zlogasne X Mas) v naših krajih med drugo svetovno vojno. Take knjige in brošure verjetno niso pripomogle k pomirjanju razpoloženja ne do Slovencev ne do vseh tistih, ki v Trstu (in izven njega) mislijo nekoliko drugače kot najbolj skrajni predstavniki begunskih organizacij (v zadnjem času so se jim pridružili tudi nekateri vidni predstavniki krajevne italijanske levice).

Mnogi so obžalovali izgred ob shodu beguncev. Solze nekaterih pa se nam zdijo - milo rečeno - krodilije.

italijansko radijsko postajo v Milan, kjer so me specialisti za slušne efekte naučili vrsto trikov. Kakor sem zdaj pred tedni napisal v prej omenjenih zapisih za Radio Slovenija: "Tam sem tudi spoznal, da moreš med Italijani - dovolj je, da živijo daleč od Trsta - najti nadvse prijazne in naravnost neverjetno ustrežljive ljudi." Je pa to tudi logično: radijski ljudje sestavljajo posebno raso in je torej razumljivo, da med seboj simpatizirajo brez ozira na narodnost.

Sredi priprav teh vsakotjedenskih oddaj se je pa včasih zgodilo kaj posebnega. Tako mi je na primer - moralo je biti oktobra 1946 - nekega večera Peterlin omenil, da bo treba za Verne duše spet "dati na oder" *Mlinarja in njegovo hčer*, eno iger, ki je bila po vsej Sloveniji nadvse popularna, o kateri pa je bila že dolgo sodba - pa ne samo kekega Nučiča - da gre za "ne-užitno nemško limonado". Ali res ni druge stvari, sem dejal Peterlinu. "Spet ta mlinarjeva hči!" Skoraj sporekla sva se, nakar mi je dejal: "Dobro! Pa ti napiši kaj drugega!"

Bil sem pač še mlad pa tudi sicer je morala biti v meni kar krepka doza samoljublja, kajti zjebil sem se, zgrabil kup papirjev, odšel v neko gostilno (ali je bila na Via Geppa, ali Via Galatti, ne vem več, vsekakor v neko slovensko gostilno na eni ulic, ki tečejo od Oberdankovega trga proti tržaškemu zalivu), naročil pol litra vina pa v dveh urah vrgel na papir *Žalostno pesem*. Doma sem jo isto noč še enkrat prepisal, drugi dan pa jo pustil na Peterlinovi mizi. Že čez dva dni smo imeli prvo vajo in čez teden dni, za Verne duše, jo tudi "uprizorili". (Kje bi si takrat mislil, da bo skoraj petdeset let kasneje - leta 1990 - Lojzka Bratuževa v Književnih listih *Dela* pisala - bilo je, ko sem prejel tržaško literarno nagrado *Vstajenje* - da sem v tej drami prvi načel vprašanje sprave "in to takrat, ko so bile rane komaj minulih krvavih dni še odprte", in da se je "ideja narodne sprave še bolj zjasnila v Krstu pri Savici in drami *Zgodaj dopolnjena mladost*, se pravi v času, ko je bila lipa sprave še daleč za slovenskimi obzorji".)

Kakšna podrobnost? Igra je že bila napovedana, ko sem se - ustrašil. Saj so bili še sveži spomini na to, kako so komunisti iz Slovenije - OZNA - v Trstu ugrabljali begunce iz Slovenije, jih vozili preko meje in tam likvidirali. Še je bil živ spomin na ugrabitev Ivana Martelanca in njegove žene (prav zdaj pred tednom dni sem bral novo pričevanje: njo so baje v Ljubljani kar v ječi zadavili...), kmalu zatem je bil ugrabljen inž. Dore Martinjak, še leta 1946 - konec februarja - so ugrabili Albina Šmajda, in konec avgusta 1947 - torej komaj dva meseca, preden naj bi moja igra bila oddajana - je zginil Uršič. (Dogodki, ki so pustili sled v tržaškem delu mojega *Človeka na obeh straneh stene*. Martelančevo ime sem spremenil v "Mučnika".) Ni torej nerazumljivo, če smo nekaj dni pred oddajo napovedali, da gre pri *Žalostni pesmi* za prevod "drame, ki

se dogaja po španski državljanski vojni na meji med Španijo in Francijo, za delo, ki ga je napisal Antonio de Trueba". (To je bil katoliški avtor, ki so ga ravno v prvih letih vojne pri nas prevajali...) Bil sem pač, kot mnogi, prestrašen - točneje: bili smo terorizirani - kar je bil poleg likvidiranja aktualnih pa tudi potencialnih nasprotnikov komunizma osnovni cilj Komunistične partije. Nisem pomislil, da je kamuflaža smešna. Na radijski postaji so vendar bili tudi partijci in ti so vse zvohal. Pa tudi to mi ni prišlo na misel, da nisem tako "važna riba"... Vsekakor je že ponovitev igre - če se ne motim komaj teden dni za tem - bila pod mojim imenom, tako kakor tudi pozneje, ko so dramo večkrat

Marija Rus

Krizanteme

*Ko sem prinesla šopek krizantem,
se spomniš, mama, si se začudila:
Kaj hočeš, hčerka moja, s cvetjem tem?
Da lepe so, sem plaho jih branila.*

*A zdaj, ko v mraku se nad cvete neme
pobožno sklanjam, s tabo govoreč,
zdaj, mama, vem, da se ne čudiš več,
da ljubim tihe, bele krizanteme.*

(1943)

predvajali (za Verne duše v letu 1948), pa tudi še v naslednjih letih.

Bili so to lepi časi. Utrujajoče delo, a hvaležno delo. Lepi časi pa tudi - sem prepričan - za ohranjanje slovenstva na Primorskem važni. Saj so to bila leta, ko je *fratellanza* med italijanskimi in slovenskimi komunisti uničila več slovenstva kot vsa desetletja fašizma. V mladih ljudeh se je tako ohranjala želja po lepem govornem jeziku - ena prvih Peterlinovih zahtev - in ta ljubezen se je gotovo selila tudi na lepoto pisane jezika. Ne more biti naključje, da se je že takrat okrog revije *Mlada setev*, ki jo je seveda urejal tudi Peterlin ("Peter Maljuc", predvsem on, pa čeprav me v svojih pismih imenuje sourednika...), zbrala vrsta mladih literatov, da je prav iz te šole pozneje izšlo kar nekaj odličnih peres. Povsem jasno mi je, da je prav tu iskati tudi razlog, kako je mogoče, da zmore pravzaprav maloštevilni slovenski krog v Trstu izdajati kvalitetno revijo, kakršna je *Mladika*. Ne samo, da jo je zmožen obdržati pri življenju, ampak stalno priklicati k sebi nove sile. Kaj drugega bolj kot to je znak, da smo poklicani k vedno večji polnosti življenja in takega življenja tudi - zmožni.

“Ronglojev” med

Bruna Pertot

Vsaka hiša je imela vrt, vsak tretji vrt se je ponašal s “štjrno”, to je z vodnjakom, skrivnostno žilo, ki vodi v neraziskano srce zemlje. Da. Ker v tej blagoslovljeni pokrajini, lepo razporejeni po zelenih, v morje se spuščajočih rebreh ni manjkalo ničesar, kar utegne poželeti človek. Vse je prihajalo od tiste slane in tiste sladke vode, ki je s prozornimi izdihi silila iz neznanih globin in si utirala pot skozi sklade peščenjaka, ki prhek in topel oblikuje obalo, vso prepredeno z žilami vode, kakršne ne bomo nikoli več videli privreti na dan za prihodnjih dvajset tisoč let. Je ne bomo. “Nostra culpa” in amen.

Nedaleč od vodnjaka se je košatil tetin pravljичni “ronglò”, brenčoč od rojev čmrcljev, os, sršenov in čebel, ki so obletavali miriade belih, sladko dišečih cvetkov. V ozadju se je morje igralo na barve, kot sta mu narekovali ura dneva, volja vremena in smer vetrov. “Ringlò” je cvetel. Cvetel in omamljal. Neke noči je nenadoma spustil k nogam svoje belo oblačilo in se prevesil v komaj zaznavno zelenilo: še je bil v cvetju, ali čara prvih dni ni bilo več nikjer, podobno kot pri številnih bratih in sestrah iz rodovine slive, iz družine rožnic, v kateri je on najbolj dehteč, najslajši. Edinstven, okroglast, zelenkasto obarvan tudi ko je zrel, a je včasih lahko tudi cekinasto rumen, celo škrlatno oškropljen, če ga je sonce obdelovalo od jutra do večera.

A notranjost, od kože do srca - koščice - en sam med, sam med, sam med, poln fosforja, kalcija in vitaminov, med sladkih poletnih dni, dni zelene renklode, kot so jo poimenovali strokovnjaki ali kvečjemu ringloja, saj “rongloja” pravopis ne priznava, tako da ostaja v predalu narečnih starinsko obarvanih besed.

“Renkloda, da, renkloda”, je nekoč teta strogo pogledala izpod čela. “Renkloda, kako pa! Pravilno je, kako pa!” Tako ona, ki je v omari hranila “Umnega kletarja”, pa ne vem kakšnega “Vrtnarja” in tisto razrešetano knjigo brez platnic prvega slovenskega čebelarja Janše.

So leta, ko sliva ne rodi. Počiva. Zbira sokove in moči za poletje, ki ima priti. V takih letih so bili ringloji še posebej dobrodošli in dragoceni. Komaj obrani in polni sokov so pogosto romali v vodnjak, ki je bil naravni hladilnik. Krip krip krip, se je oglašal škripec pod težo vedra, ki je nosilo sadje in vino v globino in potem, po nekaj urah spet nazaj in prinašal na razgreto kamnito mizo hlad podtalne vode, katere gladina se je lesketala petnajst metrov pod zeleno skorjo zemlje, globina dna pa je ostala za vselej nepoznana.

Le malokatera jih je sušila za zimo ringloje, namreč. A tista, ki jih je spretno obvarovala pred mravljami, mrčesom in vlago je pod streho hranila pravi zaklad za zimo. Ni kdove kako lep, tako naguban, stisnjen, potemnel: ko se sad posuši, izgubi vso vodo, sesede se v drobno kroglico, a ta ohranja vse dobrote iz preteklih dni. Ne več ne manj. Pravzaprav več, ker se sladkorji tako zelo zgostijo, da naredo iz njega pravi pravcati bonbon. Bonbon s koščico: dragocen in čislan, med suhimi figami in slivami, med grozrdjem, mandeljni in orehi, poln tople domačnosti in kmetske gosposkosti. Pa tudi redek, redek in še kako. Saj ga ni lahko sušiti in posušiti tako, da ga lahko predstaviš.

Marmelada, to je nekaj drugega. To zna pa skoraj vsaka ali bolje vsak: to teče vedno po starih ali novih pravilih, ki naj nam v lončkih brez plesni in brez bakterij podaljšajo občutek poletja, ki odhaja.

Če bomo sadje postavili na majhen ogenj, se bo iz njega izcedil ringlojev med, precedili ga bomo in primerno zgostili. Če nam naša spretnost zagotavlja popolno varnost, ga bomo brez sladkorja pretočili v lončke, jih neprodušno zaprli ter jih kuhali potopljeni v vodi cele tričetrt ure. Če spretnost šepa, bo treba žele sladkati. Sto za sto, s sladkorjem iz trsta. Sladkor je velik zaveznik shranjevanja in tudi zdravja, če znamo ravnati z njim “cum grano salis”.

Iz sadja, ki nam je ostalo od želeja, utegne nastati slastna pita s podlago iz krhkega testa in drobtinami, ki vpijejo odvečni sok, in s kosmiči masla. Lahko bo iz sadja navadna marmelada ali kompot, odvisno od temperature našega počutja in časa, ki je dan.

In kar se pite tiče, ne bo nam žal, če jo bomo spekli s svežimi polovicami ringlojev in jo obložili s smetano, ko bo že lepo ohlajena, kako pa.

A za to bo treba počakati do prihodnjega poletja. Morda bo do tedaj že zrastel in rodil tisti ringlò, ki je povsem nepričakovano in v veselje vsem pognal iz nekdanje korenike tetinega ringloja, ki je dočakal sto in nekaj let in se je neke viharne noči vlegel na tla in usahnil.

Morda pa bomo do takrat tudi izpraznili vodnjak, ki so ga nekoč skupaj z drugimi vodnjaki iz okolice zasuli (lepo bi bilo vedeti, zakaj) in bomo kukali v skrivnosti zemlje in morda izvedeli, kako ji v resnici gre.

Ob 50-letnici dogodkov v Lanišću

23. avgusta 1997 je bila v Lanišću, majhni hrvaški vasi ob vznožju Čičarije, nedaleč od hrvaško-slovenske meje, odmevna slovesnost: krajevna Cerkev se je spomnila dogodkov izpred 50-ih let, ko so se izgredi, ki so spremljali birmanje v istrskem delu tržaško-koprske škofije, 24. avgusta 1947 prav v tamkajšnjem župnišču tragično končali, in sicer z napadom na duhovščino in ubojem mladega podravnatelja pazinskega semenišča Mira Bulešića.

V župni cerkvi so bila najprej štiri predavanja, katerim je sledila slovesna sv. maša s škofoma Bogetičem in Pavišičem. Svečanost je sklenilo odkritje spominske plošče, posvečene duhovniku Miru Bulešiću, za katerega se bo v kratkem najbrž začel postopek za prištetje med blažene. Svečanosti so se naslednjega dne ob prisotnosti kardinala Kuharića nadaljevale v Svetvinčenatu, v osrednji Istri, kjer je Bulešić pokopan.

* * *

Kaj se je torej pred petdesetimi leti zgodilo v Lanišću? "Jugoslovanski" del tržaško-koprske škofije se je poleti leta 1947 pripravljal na podelitev sv. birme. Število birmancev je bilo izredno visoko, saj zaradi vojne birmanja že dolgo ni bilo. V dneh od 17. do 24. avgusta 1947 je tako v Istri zakrament sv. birme prejelo 3830 mladih in otrok. Tržaški škof Antonio Santin je od Sv. sedeža izprosil, da je namesto njega prevzel birmanje msgr. Jakob Ukmar, najuglednejši slovenski duhovnik na Tržaškem. Škof je namreč upal, da bo Ukmar kot odločen in znan borec za pravice primorskih Slovencev proti fašističnemu zatiranju naklonjeno sprejet. Pa ni bilo tako: skupine demonstrantov so z očitno potuho tedanje jugoslovanske komunistične oblasti cel teden grobo in nasilno motile obrede. Sile javnega reda so bile sicer ves čas prisotne, a niso posegle. Nasilje se je stopnjevalo in, kot že rečeno v uvodu, doseglo svoj tragičen vrh v Lanišću, kjer je bil duhovnik Miro Bulešić umorjen, birmovalec - škofov delegat msgr. Jakob Ukmar pa tako težko ranjen, da je komaj ušel smrti.

Nadaljnji razplet dogodkov je bil naslednji: ranjenega prelata so prepeljali v pazinsko semenišče, od tod pa z rešilcem v reško bolnišnico. A čim si je tu nekoliko opomogel, je bil Ukmar aretiran in zaprt v ječo. Zaprt je bil tudi laniški župnik Štefan Cek, sicer Slovenec iz Hrušice, češ da je on izzval nered. Tako je nasilnemu dogodku sledila še sodna uprizoritev, ko so se pred pazinskim sodiščem na zatožni klopi v posmeh vsem pravnim normam poleg napadalcev znašli tudi napadeni: msgr. Ukmar, župnik Cek in njegovi sodelavci. Na procesu, ki je potekal od 29. septembra do 2. oktobra v Pazinu, je bil na najtežjo kazen obsojen prav župnik Cek (6 let prisilnega dela), resnični krivci pa na enega od osem mesecev prisilnega dela. Jakob Ukmar je bil obsojen na en mesec zapora in takoj izgnan. Na večmesečne kazni so bili obsojeni tudi nekateri župnikovi redarji, domačini iz Lanišča.

Množica pred župniščem v Lanišću ob odkritju spominske plošče ob 50-letnici.

Tragični epilog birme v Istri je imel velik odmev. O njem so pisali pomembni svetovni časopisi. Ostro je seveda nastopil Sv. sedež, a tudi diplomati velikih sil so ugibali, čemu nasilje prav v trenutku, ko je bila pariška mirovna pogodba na tem, da stopi v veljavo, in je jugoslovanska diplomacija skušala ustvariti vtis, da vlada v Jugoslaviji verska svoboda. Še več razburjenja pa so dogodki v Istri povzročili v Trstu, ne le v cerkvenih in slovenskih narodno-demokratskih krogih, ampak tudi v okviru levičarske Slovansko-Italijanske antifašistične unije, iz katere sta - tudi zaradi sodbe o Lanišću - nekaj mesecev kasneje izstopila odvetnika Ferfolja in Tončič.

Msgr. Ukmarja, tedaj že uglednega devetinšestdesetletnega prelata, je seveda Lanišće zaznamovalo vse do smrti. Ni naključje, da je želel biti pokopan v talarju, ki ga je nosil tistega usodnega 24. avgusta v Lanišću. Pa še neka druga usodnost je bila: če bi se bilo birmanje srečno zaključilo, bi bil Ukmar s 15. septembrom kot apostolski administrator prevzel jugoslovanski del tržaško-koprske škofije. Imenovanje je namreč iz Rima prišlo že 6. avgusta, po tragičnih dogodkih in procesu v Istri pa seveda ni moglo stopiti v veljavo. Še najbolj boleči pa so bili za Ukmarja nemara nesporezumi, ki so nastali med njim in škofom Santinom po objavi izkrivljenih poročil iz pazinske sodne dvorane, zaradi katerih je bil razrešen vseh svojih služb na škofiji. Res nezaslužena kazen za človeka, ki je vse življenje nesebično in vdano služil cerkveni hierarhiji.

* * *

Udeležba na nedavnih svečanostih v Lanišću in Svetvinčenatu je bila velika, zlasti s strani domačih vernikov. V ospredju je bil seveda lik duhovnika Mira Bulešića, ki je svojo zvestobo Cerkvi plačal z življenjem. Osvetljena pa je bila tudi tedanja doba, težavne povojne razmere v Jugoslaviji in Istri ter ozračje ideološke nestrpnosti. V celoti pa so na slavnosti prevladovali svetli, optimistični toni: odkrivanje resnice o težki preteklosti si je podajalo roko z upanjem, da je možno danes graditi bodočnost na temeljih dialoga in svobode. V tem je tudi najgloblji pomen praznovanja obletnic, kakršna je 50-letnica tragičnih dogodkov v Lanišću.

Tomaz Simcic

Luka Debevec - Mayer: “Ljubezen do petja mi daje moč, da laže sprejemam vse ločitve”

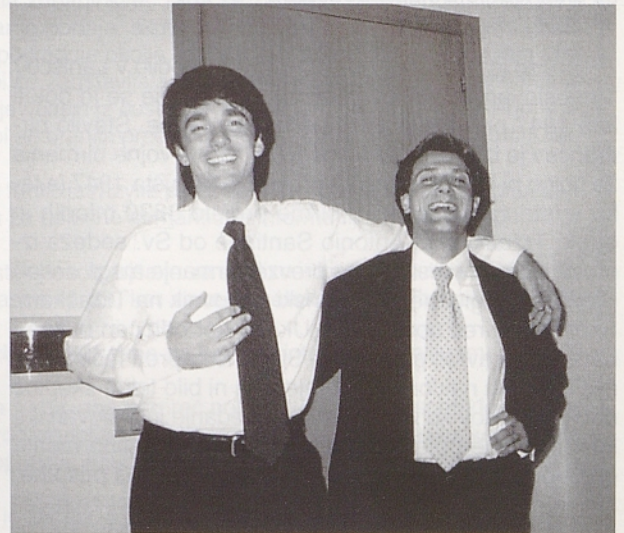
Neva Zaghet

Avgusta letos je na Repentabru in v Gorici nastopil Luka Debevec - Mayer, obetavni operni pevec, ki je zaradi svojih vokalnih sposobnosti in kot sin slovenskih staršev, ki so si ustvarili nov dom v Argentini, vzbudil zanimanje prisotnih. Na koncertih ga je spremljal pianist Christian Usciatti, prav tako Argentinec, vendar italijanskega porekla. Da sta se pri nas lepo imela, priča tudi slika, ki spremlja intervju in ki je bila posneta v SCGV Emil Komel v Gorici. Luko smo povabili na pogovor, da bi ga naši bralci bolje spoznali. Prisluhnilimo.

Rodil sem se v Buenos Airesu, sicer sem doma v mestu Moròn, ki je 25 km oddaljeno od glavnega mesta Argentine. Družinske korenine segajo po mamini strani v Ljubljano oz. na Dolenjsko in Koroško, po atovi pa v menišeovski predel Notranjske, v Begunje pri Cerknici. Šolal sem se v domačem kraju Moròn in pri 17. letih vstopil na Katoliško univerzo v Buenos Airesu, kjer sem pet let študiral filozofijo. Sicer pa sta me zelo navduševali tudi literatura in medicina. Že od otroštva dalje sem ob študiju nastopal na odru z recitacijami in v mnogih igrah. Nekajkrat sem tudi režiral, posebno otroške igre; prvič sem to storil, ko sem bil star 16 let: na skrbi sem imel štirideset nastopajočih, igra pa je nosila naslov **Kralj Matjaž in Alenčica**, ki jo je mama režirala šestnajst let prej, ko je mene nosila pod svojim srcem. Naključje?

Kdaj si v sebi začutil tako močno ljubezen do glasbe, da si se sklenil posvetiti solopetju?

Že od malega sem srkal ljubezen do glasbe, ker so starši, sestra in bratje vedno poslušali klasično glasbo. Spominjam se, kako sta ata in mama ob sobotah zvečer 'obvezno' poslušala po radiu opere, operete ali zarzuele. Po pravici povedano, ne vem točno, kdaj sem še posebno vzljubil petje. Mislim, da me je skoraj nevede vleklo k temu, da sem se z vedno večjim navdušenjem približeval temu načinu izražanja lepote, ki je v stvarstvu, in ki me še prav posebno zanima. Obenem pa je bila pomembna spodbuda domačih, prijateljev, predvsem pa brata Matija, ki me je od malega z navdušeno potrpežljivostjo uvajal v ta svet, ko sva skupaj poslušala glasbo (prav posebno Osmo Beethovno Simfonijo). Nikoli pa nisem

Luka Debevec (levo) in pianist Christian Usciatti.

pozabil dneva, ko me je gospodična Marta Fink po koncertu svojih nečakov dobesedno prijela za roko in me postavila pred dejstvo učenja solopetja. 'Ubogal' sem ter po dveh tednih pozvonil na vrata maestra Viktorja Sruga.

Kakšen je bil odziv tvoje družine, ko si se odločil za tako trdo in negotovo pot?

Kot lahko iz prejšnjega odgovora opaziš, so me doma vsi od vsega začetka vedno podpirali na tej poti. Ne pomnim niti najmanjše ovire ali dvoma, še več, vedno le spodbuda in razumevanje. To je pravzaprav temeljno pri vsaki odločitvi, še bolj pa, ko gre za pevsko kariero. Poleg družine pa moram omeniti tudi peščico dobrih prijateljev, ki mi vedno stojijo ob strani in me s svojo lju-

beznijo navdušujejo, da vztrajam na tej poti, ki je nedvomno prav posebnega značaja.

Si na opernem področju kdaj imel vzornike?

Vsestransko jih imam med znanimi pevci, med manj znanimi, celo med sošolci na operni šoli, obenem pa tudi med inštrumentisti. V zvor mi ni samo glas ali način podajanja, pač pa tudi (in morda še najbolj!) osebnost, obnašanje, srčnost in 'pametnost' umetnika. Pevec je celota: ne morem ločiti umetnika od osebe. Življenje in petje sta tesno povezana, sploh ni ju mogoče ločevati. Od malega sem v tem celostnem smislu občudoval altistko Franco Golob, ki je med drugim pela tudi v Scali in je po drugi svetovni vojni v Argentini: bila je tako močna in globoka osebnost, da je bil ganljiv že sam pogled nanjo. Od znanih pa so mi še posebno pred očmi Monserrat Caballé, José Carreras in José van Dam. Sopranistka me je s svojimi pianissimi vedno očarala, pa sem si rekel: zakaj ne bi tudi bas mogel podajati takih? Tenorist me osvaja z močno doživetim izražanjem, baritonist pa z globokim in izjemnim legatom. Posebej naj omenim, da sem ob petju in izjemnem talentu sošolca, so-pevca, v zadnjih časih odkril mnogo odtenkov v razmerju do petja.

Kot solist si že nastopil v Teatru Colòn v Buenos Airesu: bi nam lahko obrazložil pomen te glasbene ustanove?

Teatro Colòn je resnično čudovit dom glasbe. Poleg impozantne stavbe in dvorane je v njem začititi dih zgodovine, saj se tam prepletajo spomini na nastope skoraj vseh najvažnejših glasbenikov tega stoletja - predvsem so to pevci in pevke, pa tudi inštrumentisti, dirigenti, režiserji, baletni plesalci in plesalke... Zanimivost Colòna je tudi v tem, da se v spodnjih delavnicah in dvorinah naredi in izoblikuje prav vse, kar spada k določeni predstavi: od kulis, oblek in obutev do najmanjših podrobnosti. Vse v eni in isti hiši! Tam deluje tudi operna šola, ki je brezplačna. Leta 1991, po poletnem tečaju, so me z drugimi štirimi pevci povabili, da smo opravili vstopni izpit in bili sprejeti!

Slovita sopranistka Renata Tebaldi je večkrat dejala, da se je njeno življenje v resnici začelo šele takrat, ko je opustila petje in se ji ni bilo treba več bati za glas: mirne duše se je namreč lahko končno sprehajala v katerikoli vremenskih razmerah. Kaj meniš o tem? Si kdaj občutil, da si se zaradi solopetja moral čemu odpovedati?

V življenju se mora človek na nek način vedno odpovedovati. Tudi na pevski poti je tako: paziš ne samo na glas, ampak s podobno strogostjo tudi na koncentracijo, zmernost, ravnovesje; sploh mora vse biti na nek način v funkciji petja. Čim

naravnejše se pa to dogaja, tem bolj si sproščen in to lahko samo blagodejno vpliva na tvoje petje. Sproščenost in notranji mir bistveno vplivata na odličnost! Najtežje je, če vse doživljaš sam. Bistveno je, kdo in kako te spremlja na tej življenjski poti (poleg božje previdnosti, seveda!). Iz ljubezni in v ljubezni so vse (od)ločitve lažje in tudi petje, v razmerju z ljubljenim bitjem, čisto drugače zaživi.

Leta 1990 si se s skupino slovenskih prijateljev iz Argentine prvič mudil na tem delu Evrope in nekateri izmed vas so se tedaj za stalno naselili v Sloveniji. Od takrat si večkrat bil pri nas v gosteh: s kakšnimi občutki prihajaš v slovenske kraje?

Priti v slovenske kraje je na nek način odkrivanje družinskih korenin. Pomeni pa tudi zaživeti tisto, kar se v tujini celostno ne da. Kličeta te zemlja in telesna bližina ljudi, ki so ti blizu: tega ne moreš doživeti, če nisi in situ, to je na kraju, ob bitju!

V teku te krajše evropske turneje si nastopil med drugim tudi na Repentabru in v Gorici, sedaj pa se že odpravljaš domov: kateri so tvoji načrti za bodočnost? Te bomo lahko kdaj poslušali v naših opernih hišah?

Naj povem, da sem na Repentabru in v Gorici doživel zelo globoke trenutke in to, hvala Bogu, že drugič (prvič je bilo leta 1993): upam, da bodo ta srečanja odslej še pogostejša! Vez s publiko, kjer si 'doma', je zame nujna potreba. V Argentini pa me sedaj čaka vrsta nastopov: najprej v Mozartovem *Don Giovanniju*, nato v *Figarovi svatbi* in verjetno v *Requiemu*; na programu imam tudi Schubertovo mašo v G-molu, Faurejev *Requiem*, recitale komorne glasbe in opernih arij ter krajšo vlogo v Haendlovi operi *Giulio Cesare*. Posebnega pomena bo zame tudi pevsko tekmovanje, ki mu bo predsedovala mednarodna žirija in ki bo konec septembra v Buenos Airesu.

Mislím, da bodo na vrsti tudi nastopi v evropskih opernih hišah, seveda pa je to tudi stvar časa in tega se ne da prenačiliti!

Predno se poslovíš od naših bralcev, bi te rada povabila, da nam lastnoročno kaj napišeš v pozdrav.

Pred berotekim sem dobil v dar nasledujoč misel, nad bi jo delil z bralci GLASBE: GLASBA je verjetno edinstveni primer možnega stika med dušarini (če bi ne obstojel jezik, besede in ideje...) HARCEL PRUST.
Juleksw

Hvala za intervju: v imenu bralcev ti voščim veliko zadoščenja na glasbeni poti.

Umrl je tržaški pisatelj Milan Lipovec

V torek, 16. septembra 1997, je tiho, kakor je živel, in nepričakovano umrl tržaški pisatelj Milan Lipovec. Rodil se je 30. aprila 1912 v Trstu, toda zgodnja otroška leta je preživel v Brkinih, ki so mu ostali v živem spominu, da jih je pozneje prenesel in knjigo. Osnovno, meščansko in eno leto trgovske šole je dovršil v Trstu na Ciril-Methodovi šoli, 1929 pa je odšel v Ljubljano, kjer je bil knjigovodja in korespondent pri raznih lesnih podjetjih v Podpeči in na Škofljici. L. 1935 je postal stavec v Narodni tiskarni, v kateri sta izhajala dnevnika *Jutro* in *Slovenski narod*.

Med drugo svetovno vojno so Lipovca internirali v Gonarsu in v Reniciju, po italijanskem premirju je odšel v Ljubljano. Po vojni so ga poslali v Trst v bivšo tiskarno Edinosti, nato je delal pri petroleju, 1948 je bil v uredništvu Primorskega dnevnika, eno leto je urejal tudi goriško *Sočo*, po letu 1952 je bil nekajkrat brez službe, končno je stopil najprej v tiskarno Graphis, nazadnje v tiskarno ZTT, kjer je ostal do upokojitve 1972.

Lipovec je začel pisati 1938 novele in črtice, objavljati jih je v *Jutru* in zagrebški *Istri*, po vojni v *Primorskem dnevniku*, *Soči*, *Jadranskem koledarju*, *Razgledih* in v *Zalivu*, kateremu je bil od ustanovitve 1966 do konca v uredniškem odboru in odgovorni urednik.

Lipovec se je uveljavil že s prvim romanom *Ljudje ob cesti*, ki je izšel 1961 pri Lipi v Kopru, nekoliko dopolnjeni ponatis pri isti založbi 1981, podlistek v *Primorskem dnevniku* od 7. maja do 20. julija 1961, dramatisirana nadaljevanka na RAI Trst A januarja 1974.

V romanu je opisal ljudi ob cesarski cesti Trst-Reka, Brkine, proti koncu prejšnjega stoletja. Delo je kolektivno, z vrsto nastopajočih ljudi, zgodbe so spletene okrog posameznikov, toda vse skupaj sestavljajo pisano podobo življenja, mišljenja in čustvovanja Brkinov od rojstva do smrti. Življenje na vasi z običaji in zgodovinskimi dogajanjem. Najvažnejši junak je Janez Palčič iz Loč: slab kmet, ker je bil preveč nadarjen, da bi se zakopal samo v kmečko delo. Po potrebi je bil babica, zdravnik, pozdravil je cesarja, ko je prišel v deželo, oženil se je z dekletom, ki ga ni marala in mu je pobegnila takoj po poroki. Umrl pa je naravnost veličastno: ko je čutil, da se mu je približala smrt, je sedel na voz in se dal zapeljati nad cesarsko cesto, da je imel razgled nad vse Brkine, in tukaj je umrl sredi svojega sveta.

V romanu živi brkinska zemlja, njeni ljudje so plastični in nazorni, jezik je sočen, zajet iz ljudi, pretehtan in naraven.

Drugi roman je *Leseno jadro*, ki je izšel pri isti založbi 1976. Godi se v Ljubljanskem barju od Vrhniko do Ljubljane. V Bistri imajo Selarjevi mogočno hišo s trgovino, gostilno in žago. Gospodari postarni Matevž, ki je nekoč iz ljubosumnosti udaril kmeta, da je padel po stopnicah v klet in se ubil. Čeprav sta z bratom krivdo zabrisala, ga je vest zlomila, da se je zapil in zapustil. Gospodarstvo je prevzel brat Ivan, znan kot "stric Ivan", in pomagal nečakinjam Andreji, Evi in Bistri. Komaj se je življenje malo umirilo, je prinesla učiteljica Andreja domov nezakonsko hčerko. Stric Ivan je moral za nekaj dni v zapor, ker je ljubimkal z neko Henrieto, njen mož jo je ustrelil in skušal zvaliti krivdo na Ivana. Stric se vrne iz ječe, Bistra najde fanta, Andreja in Eva se umirita in življenje spet teče kakor Ljubljana za hišo.

Drugo pozorišče je hišica na drugi strani Ljubljane, v kateri živi čolnar Vid, ki prevaža z velikimi čolni iz vrhniških opekarn opeko v Ljubljano in kamen iz podpeškega kamnoloma. Pomaga mu primorski Slovenec Filip, ki ljubi Selarjevo Bistro.

Končno je še tretji svet: lovska kočja sredi gozdov nemškega bogataša Gratzerja in njegove skrivnostne francoske žene Henriete, Ivanove ljubice, in po njem spet povezane s Selarjevimi.

Pisatelj je dodal knjigi pripombo, da so dogodki izmišljeni, Filip ni on sam, zgodba je nekoliko idilično izpeljana, godi se sredi Ljubljanskega barja, ki je bilo doslej še malo prisotno v slovenski literaturi, in sicer v Ljubljani in sredi stoletnih gozdov, ki živijo svoje življenje. To samostojno življenje Ljubljane in narave je še poudaril s tem, da je dal prvemu delu naslov *Reka*, drugemu *Gozd*.

V to naravo je postavil Lipovec svoje ljudi, ki so izobraženi in preprosti, toda vsak odigra svojo vlogo, ki sta mu jo odmerila pisatelj in življenje. Pripovedovanje je realistično nazorno, položaji in razmere so skrbno izrisani, polni pesniške lepote, oznake ljudi izčrpne in plastične. Stavki so premišljeni, izklesani, nazorni, pogosto šaljivo priostreni. O vseh Selanovih je izjavil, da so bili svojevrstni ljudje: "Vsak zase je bil osebnost in posebnost." Isto velja tudi za druge ljudi.

Lipovec je izdal še knjigo *Slovenci pod jelševo brezo*, Lipa, Koper 1984. V njej je v obliki nekakega mozaika prikazal slovensko zgodovino od naselitve do sodobnosti. Podoba je mračna, saj so Slovence zadevale same nesreče, pri katerih so tudi sami sodelovali.

V knjigi je še *Čubejska prigoda* o tem, kako je slikar Johan Kastavski poslikal cerkev v Hrastovljah. Novela je literarni biser. Zdaj bi bilo treba zbrati še novele in črtice iz revij in časopisov, da bi bilo dostopno vse Lipovčevo delo.

Martin Jevnikar

Umrl senator Darko Bratina

Slovence v Italiji je močno prizadela nenadna smrt edinega slovenskega člana rimskega parlamenta, goriškega senatorja vladne koalicije Oljke prof. Darka Bratine. Podlegel je srčnemu napadu 23. septembra nedaleč od Strassburga, kjer se je udeleževal zasedanja parlamentarnega zbora Sveta Evrope.

Prof. Bratina je bil vseučiliški profesor sociologije, ki se je v politiko vključil razmeroma pozno. Na evropskih volitvah leta 1984 je nastopal kot neodvisni kandidat pri komunistih, v politično stranko, in sicer v Demokratično stranko levice, pa se je vpisal šele po razkolu v KPI. V senat je bil izvoljen na volitvah leta 1992, 1994 in lani. Posebno pozornost je ob manjšinski in deželni problematiki posvečal mednarodni politiki, saj je bil v zadnjih letih član parlamentov meddržavnih organizacij, večkrat mednarodni opazovalec na tujem, tajnik zunanjepolitične komisije senata ipd.

Prof. Bratina se je rodil 30. marca 1942 v Gorici, diplomiral pa je iz političnih ved na novoustanovljeni fakulteti v Tridentu. Do leta 1976, ko se je vrnil v Gorico, je strokovno in pedagoško delal v Turinu. Iz svoje stroke je izdal vrsto knjig in razprav. Nato je začel predavati na tržaški univerzi in na njenem oddelku v Gorici. V tem času se je vključil tudi v organizirano manjšinsko življenje, v SKGZ in Slovenski raziskovalni inštitut, katerega ravnatelj je bil od smrti ustanovitelja Karla Šiškoviča do izvolitve v parlament. Posebna Bratinova ljubezen sta bila film in filmska kritika. Pred 20 leti je v Gorici ustanovil Kinoatelje ter

bil med pobudniki tamkajšnje nagrade Sergio Amidei ter letne revije slovenske filmske, televizijske in video ustvarjalnosti Film Video Monitor.

Žalna prireditev 25. septembra v Kulturnem domu v Gorici, komemoracije v senatu, deželnem svetu in drugih javnih ustanovah, spominski zapisi, zlasti pa pogreb 26. septembra so potrdili, da sta manjšina in širša družba ob meji izgubili dragocenega, globokega in izvirnega javnega delavca, ki je imel svoj način razmišljanja in dela, ki ga nismo vedno razumeli, saj je bil sad kompleksne vzgojne in izobraževalne poti ter težnje po pogledu naprej, dialogu, graditeljstvu in sožitju.

KNJIGA ZGODOVINARJA EGONA PELIKANA

Pri mariborski založbi Obzorja je izšla študija dr. Egona Pelikana Akomodacija ideologije političnega katolicizma na Slovenskem. Gre za predstavitev političnega nastopanja slovenskih katoličanov od konca 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne. Posebno pozornost posveča Mahničju, Kreku in Ušeničniku.

ZAPISKI

Ameriški slovenski kongres izdaja občasno glasilo Zapiski - Chronicle of the American Slovene Congress. Slovenski del ureja Pavle Borštnik, angleškega pa Paul Barbarich, ki je tudi določen za stike s sodelavci in bralci (naslov: 26 Lacy Court, Brownsburg, IN 46112, ZDA). Poleg poročil o delu organizacije in o novostih v Sloveniji poroča tudi o problemih Slovencev v zamejstvu. Tako je spomladanska, 2. št. Zapiskov prinesla članek dr. Metoda Milača Trnjeva doba koroške manjšine, ki govori o času po Anshlussu, in prikaz italijanske razprave o Slovencih v Italiji, ki ga je v angleščini napisal prof. Rado Lenček.

BAZOVIŠKI JUNAKI

Na osrednji proslavi ob 67-letnici ustrelitve bazoviških junakov so pred ponovno oskranjenim spomenikom na bazovski gmajni spregovorili Katja Colja, Giorgio Rossetti in Nadja Maganja. Pel je zbor Janez Bleiweis iz Kranja, Jerica Mrzel pa je recitirala in pela. Med prisotnimi so bili tudi številni udeleženci tradicionalnega pohoda športnikov.

Spominski svečanosti sta bili tudi na tržaškem pokopališču, kjer so ustreljeni pokopani, in v Kranju, kjer so jim postavili prvi spomenik. Na samo obletnico je bila tudi zadušnica v bazovski župnijski cerkvi, ki jo je daroval župnik Žarko Škerlj. Spominsko razmišljanje je imel književnik Aleksij Pregarc.

Slovesna proslava stoletnice rojstva Franceta Goršeta

Otvoritev Goršetove razstave v Kulturnem centru Lojzeta Bratuža v Gorici.

V Sodražici pri Ribnici je bilo v nedeljo, 21. septembra nadvse praznično: sorojaki in z njimi vsa Dolenjska je slovesno praznovala stoletnico rojstva akademskega kiparja Franceta Goršeta.

Franceta Goršeta se v Trstu in Gorici spominja mnogo ljudi, saj je v prvih povojnih letih pri nas poučeval risanje in umetnostno zgodovino. Skromnega in dobrega profesorja, ki je delil s svojimi dijaki tesne prostore v ulici Lazzaretto Vecchio se spominja marsikdo od današnje srednje generacije, ki je tu obiskovala višjo realno gimnazijo.

Gorše se je že po nekaj letih sicer poslovil od Trsta in odšel v Ameriko (Kanado in ZDA), pa se potem spet vrnil v Evropo, in sicer na Koroško, kjer je leta 1986 umrl in je tam pod Karavankami, v Svečah, tudi pokopan.

Rojstna Sodražica je želela stoletnico Goršetovega rojstva primerno proslaviti, zato mu je na trgu pred cerk-

vijo odkrila doprski kip, delo akademskega kiparja Mirsada Begiča. To je bilo veliko priznanje umetniku, ki je v sodobnem slovenskem kiparstvu odigral vidno vlogo in ki bo gotovo v zgodovini slovenske upodabljajoče umetnosti pustil pomembno in trajno sled.

Pokroviteljstvo nad prireditvijo sta prevzela občina Ribnica in Ministrstvo za kulturo republike Slovenije.

V dopoldanskih urah je bila v sodraški župnijski cerkvi maša, ki jo je daroval ljubljanski nadškof in metropolit dr. France Rode. Med slovesno mašo je pel zbor Consortium musicum, ki je potem v večernih urah izvajal tudi Händlov oratorij Mesija.

V popoldanskih urah pa je bilo odkritje Goršetovega doprsnega kipa. Na slovesnosti, ki se je začela s slovensko državno himno, so govorili predsednik krajevnega odbora Ludvik Mihelič, župan občine Ribnica Jože Tanko, akademski slikar in učenec Goršetove šole Marijan Tršar in predsednik SAZU dr. France Bernik. Predsednik slovenske države Milan Kučan pa je prisotne pismeno pozdravil in opravičil svojo odsotnost zaradi mednarodnih obveznosti. Iz zamejstva so bili prisotni mnogi javni in kulturni delavci s Koroškega, Tržaškega in Goriškega.

Tako se je dostojno in svečano poklonila spomenu velikega umetnika dejansko vsa Slovenija in tako izkazala čast, ki mu je za časa življenja žal ni znala izkazati.

Drago Štoka

Ob stoletnici rojstva kiparja Franceta Goršeta so v sredo, 1. oktobra v Kulturnem centru Lojzeta Bratuža v Gorici, odprli retrospektivno razstavo, ki jo je postavila umetnostna zgodovinarica Verena Korsič Zorn. V soboto, 4. oktobra pa je bila spominska prireditev tudi na Goršetovi domačiji v Svečah na Koroškem.

SLOVENŠČINA NA MATAJURJU

Živahno društvo Planinska družina Benečije je poskrbelo za namestitev table s slovenskim napisom na cerkvi, ki stoji na vrhu Matajurja. Gre za ponovno vgraditev spominskega kamna s posvetilom "Kristusu Odrašeniku in Brezmadežni". Blagoslovili so ga 9. avgusta ob somaševanju v cerkvi. Pridigal je trčmunski župnik Božo Zuanella. Pel je zbor Beneške korenine iz Srednjega. Prisotnih je bilo kakih 300 planincev, ki so tudi ponovno namestili tablo v spomin na lansko veliko srečanje planincev, ki je januarja "izginila".

Blagoslovitev plošče v cerkvi na Matajurju.

HRENOV SIMPOZIJ

Ob 440-letnici imenovanja ljubljanskega protireformatorskega škofa Tomaža Hrena sta Papeški zavod Slovenik in Slovenska teološka akademija od 8. do 12. septembra priredila v Rimu Hrenov simpozij. Kot je že običaj na letnih simpozijih v Sloveniku, so izbrano osebnost in njen čas obdelali multidisciplinarno, gradivo pa bo izšlo v posebnem zborniku. Referatov je bilo okoli 30. Udeleženci so bili tudi na splošni avdienci, med katero je papež spegovoril tudi o omenjenem zasedanju. Prihodnji simpozij bo septembra 1998 posvečen Petru Pavlu Glavarju.

PEVCI V ŠMARJETSKIH TOPLICAH

Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta, ki od leta 1970 prireja poletne seminarje za svoje člane, je letošnje študijsko letovanje pripravilo v dneh od 10. do 16. avgusta v Šmarjetskih Toplicah. Vodili so ga pevec Marko Bajuk, zborovodja in ravnatelj orglarske šole v Novi Gorici Lojze Kobal, župnik Lojze Kržišnik in organistka Angela Tomažič. Pridobljeno znanje so udeleženci učinkovito predstavili na slovesnih mašah 14. avgusta v Šentjerneju in 15. avgusta v Šmarjeti.

PADLI V I. SVETOVNI VOJNI

Na Slemenu pri Ravnici so 7. septembra odkrili spomenik slovenskim vojakom, ki so padli med I. svetovno vojno na Škabrijelu. Poleti 1917 je tam padlo kar 40.000 mož. Napis je sestavil tržaški pesnik Marko Kravos. Na slovesnosti je govoril akademik Ciril Zlobec.

SPOMIN NA I. PREDANA

Političnega in narodnega delavca Izidorja Predana so se Benečani ob prvi obletnici smrti spomnili v vasi Matajur na Srečanju Slovencev 9. avgusta. Po maši in koncertu Beneških korenin so predstavili dve novi knjigi. Prof. Pavel Petricig je v italijanščini in slovenščini izdal študijo Pod senco tricolore oz. All'ombra del Tricolore, ki govori o povojnem preganjanju Benečanov, še posebej o primeru mladega Izidorja Predana. Časnikarka Jole Namor pa je uredila izbor Predanovih člankov Piše Petar Matajurac iz istoimenske rubrike v Novem Matajurju. Knjige je izdala zadruga Lipa.

50-letnica Uršičeve ugrabitve

Kobariški župan in sorodniki Andreja Uršiča na spominski svečanosti pred Uršičevo hišo.

Dne 31. avgusta je minilo 50 let, kar so pri Kobaridu ugrabili politika in časnikarja Andreja, za domače Slavka Uršiča, ki je nato izginil v zaporih Udbe.

Soustanovitelj Slovenke demokratske zveze in urednika njenega glasila Demokracija se je najprej spomnil krog somišljenikov z mašo, ki jo je na obletnico daroval v Zavodu sv. Družine v Gorici dr. Kazimir Humar, s kosilom v hotelu Vinka Levstika in obiskom v Kobaridu, kjer so spregovorili profesorja Slavko Bratina in Marko Udovič ter odvetnik Branko Agneletto. Izšla je tudi priložnostna številka Demokracije.

Stranka Slovenska skupnost pa je 20. septembra pripravila javno spominsko slovesnost v samem Kobaridu, kjer je bila najprej maša v župnijski cerkvi. Daroval jo je dekan Franc Rupnik, pel pa je zbor Podgora pod vodstvom dr. Mirka Špacapana. Pred Uršičevo rojstno hišo na glavnem trgu je nato deželni predsednik SSK dr. Bernard Špacapan vodil komemoracijo. Zapel je že omenjeni zbor, nakar je pozdravil domači župan Pavel Gregorčič. O življenju in delu Slavka Uršiča in o pomenu njegove žrtve je spregovoril Ivo Jevnikar, nakar se je v imenu Uršičevega brata Antona, se-

ster Mare in Vere ter ostalih svojcev, ki so se udeležili slovesnosti, zahvalil nečak Marko Uršič iz Vidma.

ZAHVALA ZAVEZNIKOM

Komen je ob 50-letnici izrazil hvaležnost za pomoč, ki jo je nudila Zavezniška vojaška uprava v letih 1945-47 za obnovo porušenih vasi. 6. septembra so imeli tam zahvalno mašo in kulturno prireditev. Prisotni so bili tudi zastopniki slovenskih, ameriških in britanskih oblasti ter vojsk. Gre za pomemben premik v skupnem zgodovinskem spominu, saj so bili za lep del Primorcev - po želji oblastnikov - zaveznički le novi okupatorji, njihova pomoč pa odvratna.

5.000 ROMARJEV V VETRINJU

Letošnje Srečanje treh dežel je bilo v Vetrinju pri Celovcu, torej v cerkvi, ki je tesno povezana s tragedijo povojnih pokolov v Sloveniji, saj so v njej tekli potoki solza svojcev vrnjenih protikomunistov.

Zbralo se je več kot 5.000 romarjev iz Slovenije, videmske in celovške škofije. Somaševanje kardinala Köniiga, ljubljanskega nadškofa Rodeta, videmskega pomožnega škofa Brolla in mariborskega pomožnega škofa Smeja je vodil celovski škof Kapellari.

RAZISKOVALCI V UKVAH

Letošnji 17. mladinski raziskovalni tabor so Odsek za zgodovino pri Narodni in študijski knjižnici, Društvo mladih raziskovalcev in Društvo naravoslovcev in tehnikov Tone Penko iz Trsta priredili v Kanalski dolini, in sicer v Slovenskem kulturnem središču Planika v Ukvah. Od 25. avgusta do 6. septembra so bile na delu različne strokovne skupine, ki bodo izsledke objavile v brošuri.

Umrli šolski sestri

Šolske sestre so v zamejstvu izgubile še dve redovnici. V Trstu so 28. avgusta pokopali sestro Silvano. Rodila se je kot Pavla Trošt 25. novembra 1905 v Lozicah na Vipavskem, večne zaobljube pa je napravila leta 1930. Delala je v številnih redovnih hišah, tako tudi 17 let v Marijinem domu v Ul. Risorta v Trstu, v Žabnicah, Beli Peči in Dolini, od leta 1981 pa v provincialni hiši pri Sv. Ivanu v Trstu.

V Gorici pa je 8. septembra umrla sestra Beatrika, rojena 7. marca 1912 kot Matilda Škerl v Tomaju. Večne zaobljube je napravila leta 1934. Na njeni službeni poti je bilo tudi enoletno delo med vojno v pomoč internirancem na Rabu, kar 22 let pa je bila v nekdanjem samostanu v Beli Peči. Od leta 1981 je živela v Zavodu sv. Družine v Gorici.

UMRL GEN. ŽAKELJ

V prometni nesreči na Češkem je 27. septembra umrl upokojeni visoki policijski častnik Zorko Žakelj. Rodil se je v Idriji, zadnja leta pa je živel v Trstu in naposled v Gorici. Po vojni je bil pod zavezniki pri civilni policiji do konca Svobodnega tržaškega ozemlja leta 1954. Nato so ga sprejeli v italijansko policijo. Delal je predvsem na Južnem Tirolskem, upokojen pa je bil z generalskim činom.

KOLONKOVEC

Tržaško predmestje Kolonkovec ponovno ogrožajo razlastitve, ki so že uničile pretežni del nekdanjih rodovitnih vrtov. Tradicionalni Praznik solate je tam 6. septembra priredilo Prosvetno društvo Kolonkovec na kmetiji Kristijana Debelisa. Na ogled je bila tudi razstava fotografa Maria Magajne.

Odkrili spomenik Danilu Zelenu

Odkritja spomenika Danilu Zelenu se je udeležila delegacija Slovenske skupnosti iz Trsta. Na posnetku deželni tajnik Martin Brecelj (levo) in pokrajinski predsednik dr. Jože Škerk.

V rojstni vasi Senožeče so 20. septembra odkrili doprni kip vojaškemu vodji tigrovcev Danilu Zelenu, ki je, še ne star 34 let, padel 13. maja 1941 kot prva žrtev oboroženega upora okupatorju. Slavnostni govornik je bil predsednik Državnega sveta prof. Ivan Kristan, na odru pa so se zvrstili še drugi govorniki, recitatorji, pevci in godbeniki, medtem ko je stal ob spomeniku častni vod slovenske vojske.

Slovenska prosvetna matica iz Trsta je ob tej priložnosti izdala brošuro Primorska nam je dala pogumnega bojevnika in junaka.

Razpis nagrade "dr. Frane Tončič" 1997

Slovenski visokošolski sklad Sergij Tončič v Trstu obnavlja letno nagrado "Dr. Frane Tončič", ki ima namen spodbuditi visokošolce, pripadnike slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, k raziskovalnemu in ustvarjalnemu delu.

Nagrada, v znesku dva milijona lir, je namenjena diplomski študiji s področja humanističnih oziroma eksaktnih ved, ki pomeni obogatitev slovenske kulture, zgodovine ali znanosti in ki je sklenila univerzitetni študij v enem od rokov akademskega leta 1995/96.

Zainteresirani naj dostavijo izvod študije do 31. oktobra 1997 Narodni in študijski knjižnici v Trstu, ulica Sv. Franciška 20/I.

Prejeta dela bo ocenjevala komisija, ki jo bo imenoval upravni odbor Sklada, nakar bo februarja prihodnjega leta sledila nagraditev.

Trst, september 1997

50-letnica razmejitve

Ob 50-letnici združitve večjega dela Primorske z matično državo se je zvrstila cela vrsta slavnosti in prireditiv. Državni zbor je imel v Ljubljani 12. septembra izredno sejo, na kateri jo govoril njegov predsednik Janez Podobnik, zapel pa je Tržaški oktet. Naslednjega dne je bila občinska slavnost v Ljubljani z govorom župana Dimitrija Rupla in nastopom Tržaškega partizanskega pevskega zbora.

Osrednja slovesnost je bila 14. septembra v Novi Gorici, kjer so govorili župan Črtomir Špacapan, predsednik parlamenta Janez Podobnik in predsednik republike Milan Kučan.

Že 6. septembra so v Solkanu odprli stalno dokumentarno razstavo Primorska 1918-47, v Kopru pa konec meseca razstavo Pariška mirovna pogodba in slovenska zahodna meja 1945-1947.

V Kopru in Novi Gorici je bil v dneh od 25. do 27. septembra mednarodni posvet zgodovinarjev z naslovom Pariška mirovna pogodba, nova jugoslovanko-italijanska meja in priključitev Primorske Sloveniji.

Ob 50-letnici je predsednik Milan Kučan z Zlatim častnim znakom svobode Republike Slovenije posmrtno odlikoval vse žrtve I. in II. tržaškega procesa, nadalje organizaciji TIGR in Zbor svečnikov sv. Pavla kot tudi nekatere partizanske enote.

Svoje prireditve in shode so imeli v Trstu tudi italijanski begunci in opantanti iz Istre, ki so poudarjali zlasti žrtve v kraških brezni, množično begunstvo in zapuščeno imovino, zaokrožili pa so jih z dokaj revanšističnim shodom na Velikem trgu v Trstu 14. septembra, ko so ministru Maccanicu z živžganjem in petjem dokončno prekinili govor, čim je le omenil Slovenijo.

18. kraška ohcet

S poroko Nataše Rebule in Andreja Poljšaka je 31. avgusta na Repentabru dosegla višek letošnja kraška ohcet s spremnimi prireditvami, ki je ponovno privabila ogromno udeležencev. Med drugim je Živa Gruden 27. avgusta predstavila knjigo Marte Košute Tržaška noša in njene vezenine, ki jo je izdala založba Devin.

Praznik na Repentabru

Praznovanje Marijinega vnebovzvetja in župnijskega zavetnika sv. Roka je bilo tudi letos na Repentabru povezano z romarskim shodom, kulturnimi in družabnimi prireditvami. Osrednjo mašo je 15. avgusta daroval novi tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, popoldansko pa župnik iz Pirana Bojan Ravbar. Na predvečer so odprli razstavo Naš človek in kraški kamen, pri kateri so z izdelki umetnega obrtništva nastopili domačini z obeh strani meje, torej tudi iz Dola,

Vogelj in Vrhovelj, in slikarsko razstavo Marte Kunaver, koncert pa sta imela kitarist Marko Feri in flavtist Ettore Michelazzi. Dne 16. avgusta je nastopila godba iz Nabrežine, 17. avgusta pa je imel koncert mladi basist iz Argentine Luka Debevec-Mayer ob spremljavi pianista Christiana Usciatija.

Luka Debevec je imel koncert še 26. avgusta v komorni dvorani Centra za glasbeno vzgojo Emil Komel v Gorici.

Slikarka Marta Kunaver in Ivan Pertot, avtor knjige Kamnita dediščina Krasa, ob odprtju razstave v srenjski hiši na Repentabru.

SEMINAR ZA ŠOLNIKE

32. seminar za slovenske šolnike v Italiji, ki od lani zajema tudi Goriško, se je začel 4. septembra v Kulturnem domu v Gorici z uvodnim predavanjem dr. Aleksandre Kornhauser o izobraževanju za 21. stoletje. Poleg krajevnih italijanskih šolskih oblasti je bil prisoten slovenski šolski minister dr. Slavko Gaber.

SLOVENSKI DAN V KANADI

Slovensko-kanadski svet je 6. julija priredil na letovišču v Boltonu 38. Slovenski dan z geslom Dom in svet. Dopolodne je maševal torontski nadškof dr. Alojzij Ambrožič, popoldne pa je bil kulturni spored z govorom slavnostnega gosta, pisatelja Draga Jančarja iz Ljubljane.

ZADRUGA PRIMORSKI DNEVNIK

Zadruga Primorski dnevnik, ki je postala lastnik časopisa in pa založniške hiše PRAE, ki ga ima v najemu, bo imela prvi redni občni zbor 9. novembra. Do 31. julija se je vanjo včlanilo 2.346 ljudi.

18. KONGRES AIDLCM

Mednarodno združenje za zaščito ogroženih jezikov in kultur AIDLCM je imelo svoj 18. kongres v Huesci v Aragoniji. Delegati so razpravljali tudi o položaju Slovencev v Italiji in Avstriji. Za predsednika je bil potrjen Valonec iz Belgije Paul Lefin, med podpredsedniki je bil potrjen pisatelj Boris Pahor iz Trsta, eden izmed dveh tajnikov pa je Franci Zwitter ml. iz Celovca.

375-letnica openske župnije

Praznovanje župnijskega zavetnika sv. Jerneja so na Opčinah pri Trstu letos povezali s 375-letnico ustanovitve župnije. Dne 24. avgusta je slovesno somaševanje vodil tržaški škof msgr. Ravignani, ki je nato blagoslovil novi župnijski dom Andreja Zinka (v spomin na duhovnika, ki je bil župnik na Opčinah v letih 1912-50), v katerem so pripravili likovno razstavo. Popoldne je bil na prostem bogat kulturni spored, že dan prej pa so v dvorani Zadrुžne kraške banke odprli razstavo restavriranih knjig župnijskega arhiva in starih cerkvenih podob.

Openska mladina je na prireditvi ob 375-letnici župnije predstavila duhovit prizor, ki ga je napisala prof. Lučka Susič.

SREČANJE TREH SLOVENIJ

Protagonist letošnjega Srečanja treh Slovenij na Sv. Višarjah v nedeljo, 3. avgusta, je bil novi slovenski metropolit, ljubljanski nadškof dr. Franc Rode. V Ehrlichovem domu je imel predavanje, ki ga je uvedel letošnji zlatomašnik prelat Nace Čretnik iz Pariza, nato pa je vodil somaševanje v Marijinem svetišču. Med udeleženci je bilo tudi 30 slovenskih maturantov iz Argentine, ZDA in Kanade.

GLASBENI POPOLDNEVI

Na Repentabru so se 21. septembra začeli Glasbeni popoldnevi stare in sodobne glasbe, ki jih prireja tržaški komorni ansambel Gallus Consort. Ta ansambel je tudi oblikoval prvi popoldan, ko so med drugim krstno izvedli skladbo Tržačana Marca Podde Memini. Gre za delo, ki je dobilo prvo nagrado na natečaju Gallus Consorta za skladbo v spomin na škofa Lovrenca Bellomija.

PTIČKI BREZ GNEZDA V ITALIJANŠČINI

Pri založbi Ripostes, ki ima sedeža v Rimu in Salernu, je izšel italijanski prevod mladinske povesti Frana Milčinskega Ptički brez gnezda. Pod naslovom Uccellini senza nido jo je prevedel Enrico Lenaz iz Rima.

NELAHKA POT DO RESNICE

To je naslov knjige na 107 straneh, ki jo je napisal prof. Slavko Bratina iz Gorice, posvetil pa dr. Srečku Baragi, dr. Antonu Kacinu in dr. Avgustu Sfiligoju ob 50-letnici slovenskega povojnega šolstva. V njej obnavlja zgodovino slovenskega šolstva na Goriškem in Tržaškem, posebej pa opisuje ustanavljanje slovenskega javnega šolstva po vojni sredi izrednih težav zaradi bojkota zaveznikov pri levičarjih in nasprotovanja italijanskih nacionalistov ter prizadevanja za uza-konitev slovenskih šol pod Italijo.

CLAUDIA RAZA V GALERIJU ARS

Umetnica iz Benečije Claudia Raza, ki živi v Nabrežini, je zadnje čase precej razstavljala. Tako tudi v galeriji Ars v Katoliški knjigarni v Gorici, kjer so 25. septembra obnovili delo po poletnem premoru. Ob odprtju sta spregovorila predsednica Vida Bitežnik in časnikan Jurij Paljk. Za glasbeno točko je poskrbel David Bandelli.

Udeleženci srečanja na Sv. Višarjah so pozdravili nadškofa dr. Franca Rodeta po maši za cerkvijo.

DEMAIN, LE JOURDAIN

Pri založbi Les Editions du Cerf je v francoščini izšel roman tržaškega pisatelja Alojza Rebule Jutri čez Jordan. Prevedla ga je Zdenka Štimac.

Roman Borisa Pahorja Spopad s pomladjo pa je medtem doživel še nemški prevod v Stuttgartu.

49. MARIJANSKI SHOD

Na Opčinah je bil 14. septembra tradicionalni Marijanski shod s procesijo in mašo. Vodil ga je tržaški škof msgr. Ravnani, ki ga je povezal s pripravami na jubilejno leto 2000 in je v pridigi obrazložil letošnje geslo: "Poslušaj naše klice, izprosi nam mdrosti!" Posebno opazni so bili skavti in skavtinje, dekleta in žene v nošah ter pevci.

ŠOLSKO LETO

V šolskem letu 1997-98 obiskuje vrtnice, osnovne in nižje ter višje srednje šole s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem, Goriškem in v Špetru (zasebni dvojezični šolski center) skupno 3.240 otrok in mladih.

FRANZISKA

Junakinja novega romana istrsko-tržaškega pisatelja Fulvia Tomizze Franziska je tržaška Slovenka. Njena nesrečna ljubezen pa je priložnost za ponovno pisateljevo razmišljanje o odnosih med Italijani in Slovenci ter sožitju v narodnostno mešanih krajih ob meji.

KRONIKA NAPOVEDANE SMRTI

To je naslov razprave, ki jo je tržaški književnik Miran Košuta prispeval za knjigo o tisku in malem založništvu v Italiji pod fašizmom, ki sta jo uredili Ada Gigli Marchetti in Luisa Finocchi. Izšla je pri milanski založbi Franco Angeli z naslovom *Stampa e piccola editoria tra le due guerre*.

O GORICI V ITALIJANŠČINI

Goriška Mohorjeva družba je študijo in antologijo prof. Lojzke Bratuž Gorica v slovenski književnosti izdala tudi v italijanskem prevodu. Predstavili so ga 19. septembra v Državni knjižnici v Gorici. O pomembnem delu so spregovorili predsednik GMD dr. Oskar Simčič, prof. Marija Kacin, prof. Sergio Tavano in avtorica.

50 let Lanišča

Ob 50-letnici krvavih proticerkvenih dogodkov v Lanišću, kjer je bil umorjen duhovnik Miro Bulešić, težko ranjen pa msgr. Jakob Ukmar, ki je pri birmi nadomeščal tržaškega škofa Santina, se je v hrvaški Istri zvrstilo več spominskih pobud. V Sv. Vinčenu so odprli razstavo, v Lanišću so

imeli 23. avgusta simpozij o Miru Bulešiću, slovesno mašo in blagoslovitev spominske plošče na župnišču. Naslednjega dne je imel tam slovesno mašo z birmo poreški škof Antun Bogetić, popoldne pa je v Sv. Vinčenu slovesno maševal kardinal Franjo Kuharić.

Župnišče v Lanišću, kjer je hudo ranjen obležal dr. Jakob Ukmar.

350-LETNICA CERKVE V RODIKU

V Rodiku so praznovali 350-letnico domače cerkve sv. Trojice. Ob tej priložnosti je župnik Milan Pregelj uredil zbornik z naslovom Rodik med Brkini in Krasom. Predstavili so ga 26. julija. Naslednjega dne je bila slovesna maša, pri kateri je pel domači zbor pod vodstvom Edija Raceta in ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča. Sledil je koncert godbe, že omenjenega zbora in pa okteta Kres, ki ga ravno tako vodi Edi Race.

OKTET SUHA NAGRAJEN

Sklad Alfreda Töpfreja iz Hamburga je podelil Evropsko nagrado za ljudsko glasbeno umetnost koroškemu oktetu Suha, ki deluje od leta 1981 in ga zdaj vodi Matevž Fabijan. Oktet je imel že več kot 500 koncertov, posnel pa je tudi štiri kasete in dve zgoščenki.

CERKEV V LAZAH

Beneški kulturni delavec in publicist Luciano Chiabudini je v knjigi *La chiesa e la parrocchia di Lasiz - Pulfero* prikazal preteklo in sedanjo podobo Laz in njihove cerkve ter župnije. Predstavili so jo 14. septembra.

UMRL EVGEN RUPNIK

V Ituzangu v Argentini je 16. julija umrl letalski častnik, sin generala Rupnika Evgen. Med vojno je bil po veljnik odreda Beli oreli.

CERKEV IN OSVOBODILNA GIBANJA

V Gorici so zgodovinarji Milica Kacin-Wohinz, Giampaolo Valdevit in Umberto Sereni 3. oktobra predstavili dvojezični zbornik predavanj z lanskega simpozija Cerkev in družba na Goriškem ter njun odnos do vojne in osvobodilnih gibanj. Uredila sta ga France Dolinar in Luigi Tavano.

Milena Merlak Detela: Svet svitanja

Ena najvidnejših slovenskih pesnic v zdomstvu je Milena Merlak Detela, ki se je rodila pred 63 leti v Ljubljani (9. nov. 1935). Za to priložnost je izdala celovška Mohorjeva družba izbor njene poezije z naslovom **Svet svitanja**. Knjigo je uredil in ji napisal uvod Denis Poniž.

Merlakova je dovršila v Ljubljani gimnazijo, nato je študirala svetovno književnost in psihologijo in zlagala pesmi. Ker pa so jo politične razmere preveč težile, se je odločila z bodočim možem Levom Detelo, da sta se preselila na Dunaj in nadaljevala z leposlovnim delom. Ker se ji je počasi namnožila družina, trije sinovi, je opustila študij in se posvetila samo ustvarjanju in deloma prevajanju. Literarne prvence je objavila 1935 v maturantskem almanahu **Mladi obrazi**, ki ga je tudi uredila, od 1957 do 1960 je sodelovala v Reviji 57, Naši sodobnosti in Tribuni, po odhodu v tujino piše pesmi v različne zamejske revije: Most, Mladika, Meddobje.

Že zgodaj je Merlakova prišla do samostojnih pesniških zbirk, ki so si takole sledile: **Sodba od spodaj**, Trst 1964; **Beseda brez besede**, London 1968; **Skrivnost drevesa**, pesmi v prozi, London 1969; **Zimzelene luči**, pesmi, Trst 1976; **Kaj je povedala noč**, trojezična pesniška zbirka, Celovec 1985; **Svet svitanja**, antologija, Mohorjeva družba Celovec 1997. L. 1985 je izšla njena v nemščino prevedena zbirka **Die zehnte Tochter** (Desetnica), Dunaj.

Prva zbirka je nastala deloma že v Ljubljani, vseh pesmi je 32 in mož Lev Detela jih na koncu knjige takole

razlaga: "Z modernimi pesniškimi sredstvi, v svobodnem verzu in ritmu, potuje pesnica skozi premere sodobnega sveta in stanja, kakršno je danes zavladovalo v osrednji Sloveniji. Pesniška zbirka je na tem pohodu razdeljena v štiri dele, ki jih je narekovala vsebina vedno novih doživetij, iskanj in spoznanj..."

V **Besedi brez besede** je Merlakova vsebinsko še mračnejša. Svet se ji kaže v samih črnih barvah, nikjer ni prijaznega človeka, ki bi ji podal roko, samo tesnoba, mrak in grožnja atomske smrti.

Pesmi so zgrajene v na pol hermetičnem jeziku in svobodni obliki. Vendar pa je pesniški izraz izbrušen, sočen in izviren, zanimive in nove so zlasti personifikacije. Prve pesmi so polne barv, prevladuje pa črna v različnih odtenkih. Zbirka kaže razvoj v oblikovni dovršenosti, pretehtanosti in plemenitosti.

V **Skrivnosti drevesa**, s podnaslovom Petindvajset tekstov, je 25 pesmi v prozi, ki obsegajo od ene do treh strani. Tu je šla še dalje v hermetizem kakor v pesmih. V njih ni nikjer nič oprijemljivega, nič epskega, kar bi pomagalo razložiti, zakaj so posamezne črtice nastale. V tej knjigi je prišla Merlakova tako pod vpliv svojega moža, da bi lahko zamenjala podpis.

Zimzelene luči, Mladika, Trst 1976, obsega uvodni nagovor in 33 pesmi o cerkvenih praznikih v teku celega leta. Napisala jih je za radio v Trstu, Celovcu in Kölnu. Avtorica pravi: "Skušala sem z besedami oživiti, ohraniti tudi za bodoče rodove, del svojih najbolj dragocenih

SKAVTI

Slovenska zamejska skavtska organizacija je poleti izpeljala vrsto taborjenj: šest za tržaške skavte in skavtinje različnih starostnih in krajevnih skupin, tri pa za goriške. Slovenski koroški skavti in skavtinje, ki preživljajo krizo, letos niso mogli izpeljati poletnega tabora, ne bodo pa vrgli puške v koruzo.

Tržaški del SZSO je imel 5. oktobra redni pokrajinski občni zbor. Na njem je prišlo do prenove v vodstvu. Novi načelnik je Mitja Ozbič, ki je nasledil Tea Kralja, nova načelnica pa Matejka Bukavec, ki je nasledila Martino Grahonjo.

750-LETNICA ŽUPNIJE MIREN

Ob 750-letnici prve omembe župnije Miren so v dvorani Gnidovčevega doma duhovnih vaj na Mirenskem Gradu 20. septembra pripravili zgodovinski simpozij s šestimi referati.

antena

ZBOR GLINKA

Ob začetku nove koncertne sezone je Glasbena matica privabila v Trst znameniti ruski zbor Glinka iz St. Petersburga, ki ga vodi Vladislav Černušenko. Nastopil je 4. oktobra v prepolni dvorani Tripcovich. Izvajal je ruske cerkvene skladbe in pa ljudske pesmi. Pri izvedbi koncerta je sodelovala tržaška občinska uprava.

MSGR. MOČNIK 90-LETNIK

V Gorici je 26. septembra praznovati 90. rojstni dan starosta zamejskih duhovnikov dr. Franc Močnik. V cerkvi Sv. Ivana je zahvalno mašo daroval sam jubilar, ki je tudi pridigal. Zbralo pa se je veliko duhovnikov in vernikov. Čestitala sta mu tudi koprski škof Pirih in goriški nadškof Bommarco, ki mu je izročil brzojavko s papeževimi voščili.

UMRL P. BAZILIJ V AVSTRALIJI

Konec julija je v Avstraliji umrl frančiškanski duhovnik in kulturni delavec ter urednik p. Bazilij Valentin. Rodil se je 29. avgusta 1924 v Ljubljani, v duhovnika pa ga je škof Rožman posvetil leta 1950 v ZDA. Večne zaobljube je napravil tri leta prej. Služboval je v Lemontu, kjer je urejal revijo Ave Maria in delal za Baragovo beatifikacijo. Leta 1956 je odšel za izseljenskega duhovnika v Avstralijo. V Kewu pri Melbournu je pod njegovim vodstvom zraslo versko in narodno središče s cerkvijo sv. Cirila in Metoda, kulturnim domom, domom za upokojence, prostori za slovenski pouk. Postal je urednik revije Misli. Pisal je tudi leposlovna dela. Z Mirkom Kuncičem je leta 1947 v Celovcu izdal Svet marionet, Goriška Mohorjeva družba pa mu je leta 1949 izdala povest Tonček iz Potoka, ki je bila potem prevedena v tri jezike.

otročkih in mladostnih spominov, ko smo doma po mami ni zaslugi lepo praznovali vse praznike.”

Največ pesmi je o svetem večeru, ker je pač najlepši družinski praznik z vrsto starih običajev.

Kaj je povedala noč, je trojezična pesniška zbirka z možem, izšla je pri Mohorjevi družbi v Celovcu 1985, v slovenščini, nemščini in angleščini.

Antologija obsega po 9 pesmi vsakega avtorja. Merlakova je vzela skoraj vse iz zbirke Sodba od spodaj. Kaj ji je torej povedala noč? Nič lepega, nič dobrega. Čeprav se o polnoči dvigne do samega meseca “po čarobno palico sanj”, čara samo “črna, mrtva okna”. Ded seka ponoči z mesarskim nožem zeljnate glave, ki mu jih meče babica.

In kaj je povedala noč Levu Deteli? Ponoči nas obiskujejo rdeči meseci, zemlja bo razpadla v 35 mesecev. Pobesnele opice uničujejo vse in porežejo vratove ljudem pod baldahini. Vsakdo je v lastno jamo ujet. Pesmi so vzete iz zbirke **Sladkor in bič**. V angleščino jih je prevedel avstrijsko-ameriški pesnik Herbert Kuhner, ilustriral jih je slovensko-kanadski arhitekt, pesnik in prevajalec Ted Kramolc. Tako je knjiga po avtorjih svetovna, manjka pa ji pravi slovenski svet, njegovo občutje in življenje.

Zadnja pesniška knjiga Milene Merlak Detele je antologija **Svet svitanja**, s podnaslovom Pesmi in lirična proza 1955-1993. Krajšo spremno besedo jim je napisal Denis Poniž. V knjigi je na 159 straneh 105 pesniških naslovov, vseh pesmi pa je več, ker so vmes tudi daljši cikli.

Tako je zbrana v knjigi vse pesniška ustvarjalnost Milene Merlak Detelove, ki se je začela v dijaških letih v Ljubljani in se raztegnila v emigracijo na Dunaju v današnjih dneh. Da je nadarjena pesnica, je očitno, zajemati zna iz sebe in iz življenja okrog sebe in ga podajati v današnjih modernih oblikah in v jeziku, ki si ga je sama ustvarila in izoblikovala.

Med sodobnimi slovenskimi pesnicami je najbolj zanimiva in oblikovno napredna in sveža. Na drugi strani pa je njena pripoved in izpoved največkrat hermetična, brez ključa za logično razlago ali razumevanje. Ker pa hodi poezija svoja pota, jo moramo sprejeti tako, kot se nam ponuja.

Marija Pirjevec: Dvoje izvorov slovenske književnosti

Pri Slovenski Matici v Ljubljani je izšla pred kratkim knjiga tržaške slavistke prof. dr. Marije Pirjevec z naslovom **Dvoje izvorov slovenske književnosti**. V njej raziskuje začetke slovenske književnosti, in sicer obdobje razsvetljenstva in romantike. Po natančnih analizah in primerjanjih je prišla do spoznanja, da razpada slovenske književnosti po tipoloških lastnostih v dvojno usmerjenost. Pirjevčeva piše, da je “napeto nihanje med etnocentrizmom in univerzalizmom, med njeno narodno zaprtostjo in mednarodno odprtostjo, med usmerjenostjo k popularnim merilom in k merilom razvite, zahtevne literature. Ta dvojnost je zelo značilna za slovensko posvet-

no književnost od njenih začetkov v drugi polovici osemnajstega stoletja.”

Vzrok za to so bile politične razmere, saj se je slovenski narod vzpostavljati samo na področju jezika in književnosti, šele od marčne revolucije leta 1948 tudi na področju politike. Literatura je morala do konca 19. stoletja utrjevati narodno samobitnost, narodno zavest nasproti germanskemu pritisku. Ljudi pa je bilo tudi treba šele pritegniti k branju z zanimivimi ljudskimi knjigami, kakršne je pisal nemški mladinski pisatelj Kristof Schmid, ki so ga Nemci z navdušenjem brali, čeprav so imeli Göttheja in Schillerja. In tudi Slovenci.

V dobi razsvetljenstva se Pirjevčeva ustavlja pri očetu Marku Pohlinu, ki je hotel s svojo slovnico uveljaviti slovenščino na vseh področjih javnih potreb, predvsem pa dvigniti izobrazbo in kulturo. Pohlin je hotel dvigniti pesništvo. Da bi bodočim pesnikom nudil vsaj skromen pripomoček, je v gramatiko vključil poglavje o metriki in poetiki. Začel jih je zbirati in učiti, toda prestavili so ga iz Ljubljane in njegovo delo je prevzel oče Anton Feliks Dev. Ta je izdal tri zvezke pesniškega almanaha **Pisanice**, v katerih je priobčil nekaj pesmi, v katerih poje, da je problem navdih in umetniškega ustvarjanja znotraj slovenskega prerdnega gibanja osrednje vprašanje. Devov **Belin** predstavlja prvo slovensko izvorno operno besedilo in so ga tedaj tudi uglasbili. Nov korak naprej je Devov **Pudelball**, v katerem opisuje pustne zabave, a tudi prevare in slepila posvetnega življenja. Tudi jezikovno je bil Dev kos pesniško zahtevnim prizorom, podobam in mislim. V duhu baročne poetike kopiči prispodobne, svoja opažanja pogosto ponavlja, spreminja, poleg tega je besedilo bogato s stavčnimi figurami, še posebej z anaforami, s katerimi začenja skoraj vse verze.

Najvažnejši pesnik razsvetljenstva pa je bil Valentin Vodnik s pesmijo **Zadovoljni Kranjec**, ki jo je izdal trikrat: v Pisanicah 1781, v Veliki pratiki in v zbirki Pesme za pokušino. Zois je pesem zelo pohvalil, ker je Vodnikov jezik pristno domač, ima velik čut za ritem, ki razkriva njegovo pesniško nadarjenost, klene in nepreobložene podobe kot tudi jasno, enostavno in osrednji ideji podrejeno zgradbo. Še bolj je Zois pohvalil Vodnikovo **Dramilo**, zlasti zadnje verze: “Leniga čaka/ strgan rokav,/ palca beraška,/ prazen bokal.” Po Zoisovih besedah je ta sklep “po učinku vreden več kot sto pridig - po resničnem ljudskem tonu in ljudskem okusu pa več kot sto tisoč Carmina - taki verzi ostanejo večno.”

Anton Tomaž Linhart je pomemben kot dramatik. Njegovi ljudje so tipični slovenski kmetje, govore pa sočen, pristen, mestoma robot jezik, poln živih ljudskih rekel in fraz. “Z veseloigro **Ta veseli dan ali Matichek se ženi** mu je uspelo ustvariti izredno uspešen spoj obeh smeri. Ob naslonitvi na Beaumarchaisa je tvorno povezal domačo veseloigro z enim izmed vrhov tedanje evropske komedije,” zaključuje Pirjevčeva obdobje razsvetljenstva.

Doba romantike je dvignila slovensko literaturo na evropsko raven. Uspešni so bili zlasti jezikoslovec Jernej Kopitar, kritik in literarni teoretik Matija Čop, v poeziji France Prešeren, v prozi Anton Martin Slomšek in Janez

Cigler. Najvažnejši uspeh slovenske romantike je nenadni dvig pesnika Franceta Prešerna, ki je z eno samo zbirko leta 1847 dal slovenski kulturi evropsko razsežnost. S svojo zmožnostjo je združil oblike in najznačilnejše ustvaritve velike pesniške tradicije od starodavnosti do moderne dobe. Prešeren je zapolnil prepad, ki je ločil slovensko kulturo od nemške in italijanske in omogočil, da se jima je pridružila. Prešeren je bil prevelik, da bi ga rojaki razumeli v celoti.

V prozi sta Anton Martin Slomšek in Janez Cigler, oba duhovnika, s prevodi in posnemanjem vpeljala v slovensko literaturo nemškega mladinskega pisatelja Kristofa Schmidta, ki je užival velik ugled v Nemčiji in po svetu. Slomšek je ustanovil leta 1852 v Celovcu **Društvo sv. Mohorja**, ki še vedno vsako leto pošilja med Slovence knjižno zbirko in Koledar. Z Mohorjevo družbo je lahko Slomšek širil svoje literarne nazore še dolga desetletja.

Pirjevčeva je natančno raziskala obe obdobji, razsvetljenje in romantiko, in prikazala, kako se je slovenska književnost dvigala in izpopolnjevala, dokler ni dosegla svetovne višine.

Vili Prinčič: Pregnani

Pred nedavnim je izšla pri Založbi Devin v Trstu knjiga spominov goriških beguncev iz prve svetovne vojne z naslovom **Pregnani**. Podnaslov je: Prva svetovna vojna. Pričevanja goriških beguncev. Knjiga ima 312 strani večje oblike in jo je napisal goriški kulturni delavec Vili Prinčič. Opisal je 66 zgodb različnih družin, ki so morale med prvo svetovno vojno zapustiti domove v spodnjem Posočju, skratka na Goriškem. Računajo, da je zbežalo 80.000 Slovencev, največ v različne kraje v Avstriji, nekaj pa v Italijo do Sicilije. Veliko jih je v pregnanstvu umrlo, nekaj se jih je tudi rodilo, ko pa so se vrnil, so našli domove večinoma porušene, zgradili so nove in začeli novo življenje v novi državi Italiji. Rane so se počasi zacelele in Prinčič piše v Spremni besedi: "Vse te zgodbe, vsa ta pričevanja so z leti tonila v pozabo in se v veliki večini primerov niso ohranila niti v ustnem izročilu." Ker pa je živih še precej ljudi, ki so kot otroci doživljali to obdobje, je zbral Prinčič njihova pripovedovanja in tako je nastala ta knjiga.

Zamisel o zbiranju pričevanj iz begunstva se je porodila pozno spomladi leta 1944. V pogovoru z višjim kustosom novogoriškega muzeja Dragom Sedmakom sta s Prinčičem ugotovila, da so podatki o begunstvu zelo skopi: "Ve se sicer, da so bili begunci iz Posočja tam in tam, zelo malo pa se ve o njihovem begu iz rojstnih krajev, o njihovem iskanju zatočišč po širni avstroogrski monarhiji in Italiji, o njihovem preživljanju in počutju v pogostokrat neprijaznem, negostoljubnem in tujem okolju, o njihovih stikih z domačini, šolanju otrok, rojstvih in smrtih v različnih begunskih taboriščih, o ošpicah, koleri, tifusu, španski gripi in drugih nalezljivih boleznih, nazadnje pa še o njihovem povratku domov, o obnovi porušeni domačiji in vasi ter o njihovem srečanju z novimi gospodarji."

Sedmak in Prinčič sta se zavedala, da vseh teh podatkov ne more nuditi nobena statistika, nudi jih lahko samo živo pričevanje beguncev samih. Prijatelju Sedmaku je Prinčič obljubil, da bo skušal dobiti med sorodniki kak uporabljiv podatek in tako se je začelo. Začel je pri stricu in teti in si zapisal njuni zgodbi. Obredel je vse sorodnike in njihove sosede in se zavedel, da je stopil "v nekakšen odmaknjen, skoraj skrivnosten svet, svet, ki si ga imel pred nosom, a ga nisi videl. Šele tedaj se začnem spraševati: 'Ali so moji predniki zares doživeli vse to? Saj je skoraj neverjetno.'"

Sprva je nameraval obdelati domače področje, desni breg Soče z vasmii Pevma, Oslavje, Štmaver in Podgora. Piše: "V vsej svoji tragičnosti nedvomno izstopa Oslavje, ki predstavlja edinstven primer tudi begunstva, poleg tega, da ga je vojna popolnoma zbrisala z obličja zemlje. Petnajst mesecev je fronta potekala prav po sredi vasi in je domačine, celo ožje sorodnike, ločila za skoraj pet let."

O Prinčičevih raziskavah se je hitro razvedelo in tudi iz drugih vasi so ga vabili na raziskave. Obredel je vse slovenske vasi na Goriškem, od Brd pa do Krasa in Tržiča, le v Štandrežu mu je pomagala gospa Elda Gravner - Nanut. Zapisal je vse, tudi drobne stvari, predvsem ga je zanimal odhod, potovanje, življenje v begunstvu in vrnitev. Vsaki zgodbi je dodal naslov, družinske člane z letnicami, učitelje in duhovnike, ki so delovali pred vojsko na Goriškem, učitelje v večjih begunskih taboriščih. V pričevanjih je mogoč najti tudi imena učiteljev, ki so poučevali v večjih begunskih kolonijah, ki so organizirali šole.

Večina beguncev ali pregnancev je živela v taboriščih v lesenih barakah, polnih sten in uši. Ker mrčesa niso mogli uničiti, so nekateri spali poleti pred barakami na tleh. Hrano so kuhali v skupnih kuhinjah in ponjo je hodil po en družinski član. Ker je v Avstriji kmalu začelo primanjkovati hrane, so pregnanci stradali. Zato so se kmečki pregnanci selili na kmete, kjer so pomagali domačinom pri delu in dobivali za plačilo razne pridelke. Nekateri so vzeli v najem njive in jih obdelovali. Drugim se je posrečilo, da so dobili delo v kaki tovarni ali večji delavnici. Okrog 300 mirenskih čevljarjev je razstavilo stroje in se z njimi in svojci preselilo v Prihovo v Savinjski dolini, kjer so nadaljevali z delom do povojnih let.

Ljudje so množično umirali v taboriščih in drugod, ker so bežali starejši ljudje, matere in otroci, fantje in moške so bili seveda na bojiščih, kjer pa so tudi umirali. Toda kljub umiranju je prevladovalo življenje. Otroci so se rojevali že na vlakih v begunstvo in v taboriščih ali na kmetih. Ena izmed pripovedovalk je posrečeno povedala: "Na dopust z bojišča je prišel oče in dobili smo sestrico." Nobena težava in nobeno pomanjkanje ni moglo ustaviti novih življenj.

Kljub izgubi vsega premoženja in mračni bodočnosti pa pregnanci niso obupali, žalovali in jokali. Pogumno so se lotili vsakega dela, ki je bilo na razpolago, varčevali in mislili na bodočnost. Pripovedovalka iz Jazbin poroča: "V začetku so se naše družine preživljale od podpor in od tega, kar so nam dajali kmetje, kasneje pa so si našim mame in tete marsikaj prislužile z delom na okoliških

razstave

Razstava o Dačanih
v Trstu

Od 27. julija do 30. novembra je v Trstu pomembna razstava arheoloških izkopanin, vezanih na zgodovino Dačanov. Gre za doslej najboljše prikaz kulture prednikov današnjih Romunov, saj je razstavljenih kar 800 predmetov, med njimi pa so tudi taki, ki jih prvič predstavljajo javnosti.

Zanimanje za preteklost je ena izmed stalnic modernega človeka od razsvetljenstva dalje. Danes so možnosti za raziskovanje in posledično ugotavljanje preteklega načina življenja, izražanja ali mišljenja izredno velike. Čar arheologije narašča, zdi se mi, kolikor večji je strah pred bodočnostjo. Nekaj podobnega je na področju likovne umetnosti: večja je razgibanost ali kaotičnost ustvarjanja, številnejše so razstave, posvečene velikim gibanjem iz preteklosti. Pomislimo na primer na popularnost futurizma v zadnjih letih, na nenehno prisotnost impresionizma in sploh na poglabljanje vseh tistih izmov, ki so kakor veter odpihali vse, kar so našli na svoji poti, da so potem še sami naglo, kakor v vrtincu, izginili. Kdo je rekel, da je pri zgodovini stvar drugačna, da raziskovanje narekujejo znanstveni cilji, mislim pa, da je pri posamezniku, ki se s tem ukvarja, tudi nekaj psiholoških motivacij.

Dačani. Malo ve o njih navaden človek, in vendar ga bodo plakati po mestu, televizijski prenosi in številni članki po časopisih "prisilili", da se bo odpravil tja do Miramara in si v nekaj

urah prisvojil kar dobro pripravo o tem, kako, kdaj, kje in sploh so živeli Dačani. Naj mi organizatorji razstave, predvsem pa kulturniki, ki so zanje delali, ne zamerijo, če se mi ob tem velikem dogodku, ob tem pravem podvigu v zvezi z razstavo o Dačanih, kar sme zapisujejo misli s kritično primesjo. Naj povem, za kaj gre. V istem obdobju, gre za poletje '97, je bila v Trstu razstava ob Spacalovi 90-letnici.

Spacal ni le pesnik izmišljene pokrajine, ki naj bi se imenovala Kras, ni dekorator, ki mu je končal "lepi" učinek vse, tudi ni človek, ki bi ne imel kaj povedati v zvezi s časom in krajem, v katerem mu je dano živeti... in vendar so nam ga prikazali kot takega... razlage zgodovinskih dejstev, od katerih je dvignil svoj glas, so zamenjali komentariji o tehniki in lirični poletni piscev. Že beseda Slovenec bi bila preveč. Zato ni čudno, kot sem slišala, da je vodička ob ogledu razstave na vprašanje o tem, zakaj se piše Spacal z italijanskim "k", bere pa se drugače, umolknila, ker pač ni znala odgovoriti.

V istem Trstu je istočasno razstava, kjer se podrobno in potanko razglablja o tem, ali so bili Tračani Dačani ali Goti ali kaj drugega...

S to pripombo ne mislim jemati pomena ali ugleda razstavi o Dačanih, nasprotno, zdi se mi, da bi morale biti ambicioznost zamisli in resnost ter znanstvena natančnost zgled, kako je treba delo opraviti.

Privlačno so postavljeni predmeti, primerno so zasnovane razlage, pot nas logično vodi po časovnem zaporedju, od časa do časa pa nas spremljajo citati iz del starih piscev, ki so komentirali način življenja Dačanov. Marsikatera misel izmed teh je pravi

biser modrosti in sloga, zato nas ne bo zapustila niti ob koncu ogleda. Pri predmetih bi se lahko razpisali: dragocenost materialov dopolnjuje izvirnost zamisli in v večini primerov doživljamo pravi estetski užitek ob precizno izdelanih predmetih, kjer se izkazujejo Dačani kot veliki mojstri umetniške obrti.

Razstava predstavlja orodje, orožje, nakit, posode, denar, skratka vse, kar je bila materialna kultura za vsakdanje življenje, in tisto, kar so polagali v grobnice velikašem za onostranstvo. In že smo pri veri, saj je le-ta bistveno povezana s človekovo potrebo, da si najprej osmislí smrt, šele nato je mogoče dati smisel tudi življenju. Poglavje o religiji se bere kakor detektivka, le citirani avtorji zvenijo slovesneje (Herodot, Platon, Jožef Flavij). Govori se o monoteizmu, kar je nedvomno zanimivo, izredno "moderno" pa se zdi poudarjanje enotnosti telesa in duha, med katerima mora vladati skladnost, vedno pa je treba najprej odpraviti psihične tegobe, če hočemo ozdraviti telo.

Ob razstavi je izšel katalog na 368 straneh in z barvnimi reprodukcijami razstavljenih del ter fotografijami o arheoloških najdiščih v današnji Romuniji.

Knjiga ima temeljite razprave in je vsebinsko široko zasnovana, tako da si ob koncu ustvarimo kar popolno sliko današnjega znanja o Dačanih.

Razstava je odprta vsak dan od 9. do 19. ure, s 27. oktobrom pa jo bodo začeli zapirati uro prej. Možni so vodeni obiski, za učence in dijake so tudi predvideni posebni ogledi z animacijo, kot je že bilo za razstavo o Ebli.

Magda Jevnikar

Vili Prinčič: Pregnani

kmetijah. Nabrana jabolka so nosile na tržnico v Ljubljano. V popoldanskih urah smo pri delu na poljih pomagali tudi otroci... Spomladi, mislim, da je bilo maja 1918, smo se odločili, da se vrnemo v domače kraje. Malo prej nam je uspelo kupiti kravo in odpeljali smo jo s seboj na Goriško kar na vlak. Ob vsakem postanku je mama skočila z vagona ter požela nekaj trave za lačno žival."

Knjiga je bogato ilustrirana, toda družinskih slik iz begunskega obdobja se je ohranilo malo, zato si je av-

tor pomagal s fotografijami splošnega značaja, s slikami družin, vasi pred bombardiranjem in po njem, porušenih hiš itd. Dodani so trije zemljevidi, kamor so se begunci zatekli v Avstriji in Italiji in širšega območja Gorice.

Prinčič ni hotel napisati zgodovinske ali leposlovne knjige, "Moj glavni namen je bil v pisni obliki ohraniti zgodovinski spomin; to pa je najmanj, kar smo našim prednikom dolžni."

Knjiga je izredno delo, saj je Prinčič skrbno in potrpežljivo zapolnil vrzel, ki je ostala v slovenskem spominu po prvi vojni.

Ob zadnji knjigi francoskega misleca Jeana Guittona

Znani francoski mislec Jean Guitton je s svojo zadnjo knjigo dosegel rekord, ki mu je v kulturni zgodovini komaj najti enakega: to svojo knjigo - **Vsak dan, ki ga naredi Bog** - je namreč izdal v 95. letu svojega življenja. Knjiga je zbirka razgovorov, ki jih je s tem katoliškim filozofom imel zgodovinar Philippe Guyard.

Jean Guitton se je tako rekoč rodil s stoletjem, l. 1901, bil profesor filozofije na pariški Sorboni, med drugo svetovno vojno doživel nemško ujetništvo, postal leta 1961 član slovite Francoske akademije in napisal dolgo vrsto del. Kot zaveden katoličan je bil edini laik, ki je bil povabljen na drugi vatikanski koncil. A neka prirojena tolerantnost, združena z najširšimi kulturnimi zanimanji, mu je omogočila, da je lahko prijateljeval tudi z znanimi nekatoličani, tako na primer z Albertom Camusom, ali celo marksisti, kakršen je bil filozof Althusser. Ko se je temu zgodila tragedija, da je v duševni zmedi umoril lastno ženo, je imel med svojimi zagovorniki prav Guittona. Seveda je Guitton imel še širši prijateljski krog med ljudmi, ki so mu bili nazorsko blizu. Med njimi naj omenimo na primer filozofa Teilharda de Chardina, filozofa Bergsona, ki je na Guittona tudi vplival, ter papeža Pavla VI., s katerim je tudi imel vrsto razgovorov, potem izdanih v knjigi.

Pri tem petindevetdesetletniku gre torej za enega od patriarhov ne samo francoske, ampak tudi evropske kulture.

Naj omenimo nekaj njegovih del: **Misel in vojna**, **Bergsonova pokličanost**, **Mati v svoji dolini**, (kjer oživila lik svoje matere), in še izredno privlačni **Journal**, se pravi dnevnik.

V delu, o katerem je tukaj govora, Guitton spregovori kot filozof, kot moralist in kot kristjan, predvsem pa kot tenkočuten prisluškovalec našemu človeškemu dogajanju, od največjega do najbolj vsakdanjega.

Prijateljstvo, ljubezen, vzgoja, domoljubje, zakon, zvestoba, družba, katekizem, televizija - to so teme, ki

jih načenja v svojih razgovorih z Guyardom. A ne manjkajo niti druge, značilne za naš čas, kakor na primer samomor, zakonska ločitev, epidemije, delo. K temu je treba dodati spominske prebliske na znamenita življenjska srečanja, kakor na primer s filozofom Bergsonom in Teilhard de Chardinom, s papežem Pavlom VI., pa tudi z znamenitim biblicistom Lagrangeom ali s sodobno mistikinja Marto Robin, ki ji je Guitton posvetil posebno knjigo.

Kot pravi v svojem predgovoru njegov sogovornik Guyard, je ta knjiga plod razgovorov, ki so stekli med njim in Guittonom od decembra 1994 do oktobra 1995, se pravi nekako v razdobju enega leta. Ko Guyard označuje to knjigo, omeni njene stilne lastnosti, preprostost, prozornost, strogost dikcije, obenem pa nakaže nekaj temeljnih duhovnih drž, značilnih za Guittona. Tako na primer - v nasprotju s Heidegrovro diabolizacijo - simpatično sprejemanje moderne znanosti in njenih uporab, težnjo po razumevanju sedanosti, kakršna pač je, vsestransko moderno kritičnost ob absolutnem spoštovanju krščanske vere in njenih dogem.

Tale intervjujska knjiga je v treh delih: prvi del nosi heziodski naslov **Dela in dnevi**, drugi del je ponaslovljen **Pravičneži**, tretji pa **Znamenja za jutri**.

Pogovor se začne z najobičajnejšimi temami, kakor na primer otroci, sreča, trpljenje, smrt. A med temi temami še najbolj izstopa lik Guittonove matere (o očetu v knjigi kdove zakaj ni stavka). Šlo je vsekakor za izredno žensko in vzgojiteljico. Guitton izjavlja, da ni imel drugega veroučitelja razen svoje matere. Bralec mu kar verjame, ko na primer zve, kaj je ta kultivirana francoska gospa zabičevala svojemu sinu. Na primer: *Če ne boš prvi v razredu, ne boš dober kristjan, dober katoličan*. Ali: *Če hočeš biti kristjan, si dolžan biti inteligenten*. Velja pripomniti, da starši Guittona niso dali v katoliško, ampak v državno šolo.

Kar se tiče vprašanja zla, ki se ga sogovornika seveda dotakneta, je treba resnici na ljubo reči, da je Guitton videti preveč srečna in harmonična natura in obenem preveč uspešen kulturnik, da bi s svojimi uvidi mogel seči tja, do kamor se je pogreznilo moderno tragično občutje. Bralec tej njegovi harmoničnosti seveda lahko samo zavida, obenem pa se spomni globin, do katerih je segel kakšen njegov kompleksnejši sodobnik, na primer Maritain.

Za kulturno zainteresiranega bralca je posebno privlačno branje v drugem delu, kjer se vrstijo liki, ki so Guittonu pomenili njegova življenjska srečanja, tako na primer že imenovani filozof Bergson, duhovnik Pouget, biblicist Lagrange, pisatelj Camus, papež Pavel VI., mistikinja Marta Robin, filozof Teilhard de Chardin.

V tretjem delu pa se razgovor med tema dvema elitnima sogovornikoma - tudi intervjuvatelem Guyard je katoličan - razmahne v najširše intelektualno obzorje, kakor povedo že naslovi tem: *Zgodovina in usoda*, *Drama ateističnega humanizma*, *Pokoncilski čas*, *Prenova vere v Franciji*. V zadnjem delu knjige pa se diskusija osredotoči v tri teme, kjer Guitton spregovori kot globok vernik: teme so *Svestost*, *Ježus in Mati Božja*.

Ob takšni vsebini ni tvegano napovedati tudi tej knjigi slavnega francoskega akademika najširši uspeh.

A.R.

Slovenska prosveta
in Zveza slovenske katoliške
prosvete
razpisujeta
XXIII. tekmovanje
zamejskih amaterskih
odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1997. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 370-864 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

SLOVENSKA AGENCIJA ZA BOLJŠO VOLJO

ZA novo in drugačno DRAGO! (Pepo in Karlo v gostilni na Opčinah)

- Ti, ta Draga mi ne gre dol.
- Meni še manj. Jaz bi jo najrajši pošprical, tisto reakcijo...
- Ta protikomunizem, to hejslovenstvo, te maše...
- Pa to, da vlečejo za nos naše ljudi! Vzemi šefa Združene liste! Ti gre nastopat tja z ultra-desničarji! Meni to ne gre dol.
- Nekaj bo treba narediti.
- Ampak kaj?
- Morali bi se pomeniti. Vsak naj bi prinesel svoj predlog.
- Kaj češ, ko bi se kregali že zaradi imena!
- Zaradi imena?
- Onim je ratalo, ko so vzeli tisto Drago tam pod Bazovico, jo prenesli na Opčine, ampak ohranili ime. Kakšno ime naj bi si izmislili mi?
- Če je njihova Draga, bi bila lahko naša Ljuba...
- Da bi se nam smejali!
- Kaj bi predlagal ti?
- Kaj vem, mogoče Bojna, Borbena...
- Bi rekli, da smo proti mirnemu sožitju...
- Pa bi našli kak drug naziv. Ampak potem drugo vprašanje: kam naj jo damo?
- Ah, jo daš v naš Prosvetni dom na Opčine. Je prav tako v centru...
- V tisto puščobo, ko oni imajo lepo zeleno dolino pa sobe v Marijanišču...
- Pa bi vprašal salezijance, če bi posodili dolinico in sobe tudi našim. To bi bilo v duhu koncila.
- Recimo, da bi nam to uspelo. Ampak kdo od naših bo prišel tja? Danes ne vidiš na njihovi Dragi enega našega! In zdaj naj bi rinili v tisti prostor, ki se še ni razdišal od klerikalizma in fašizma?
- Lahko si omisliš dezinfekcijo. Vsakemu, ki prihaja, ponudiš dezodorant...

- Dobro, recimo, da nam to uspe. Ampak tematika? O čem naj govori naša Bojna?
- O čem! O fašizmu, revoluciji...
- Ti, danes je še Zvezo borcev v Ljubljani sram govoriti o komunistični revoluciji. Bil je samo boj za svobodo. Mi naj bi govorili o revoluciji!
- Ampak si moreš misliti, ko bi prišel predavati Kardelj z onega sveta? Da bi se Kardelj sramoval besede revolucija? Zakaj se potem poganjamo za njegov spomenik v Ljubljani, a? Kakšna hinavščina!
- Ne greš s časom...
- Seveda, ti si D'Alema.
- Ti pa Bertinotti. In misliš, da bi Bertinotti govoril kakor Kardelj? Bertinotti je rekel, da je možno, da obstaja drugi svet...
- Se torej zmeniva za novo Drago ali ne?
- Saj vidiš, kakšni problemi so. In potem maša! Kdo naj pride maševat?
- Ta pa je izmed vseh problemov najmanjši! Telefoniraš v Maribor in dr. Grmič bo tu...
- Pa o denarju sploh nisva govorila. Onim pripeljejo iz Italije šotor, da so pod njim kot Izraelci! Mi naj predavamo pod grmom?
- Če je politična volja, je denar. Danes imamo kup bogatih tovarišev z vilami, s tremi avti pred hišo...
- In ti bojo dajali za našo Drago! Ko ne vedo niti, kaj je ona Draga, ki jo je imela doslej reakcija... To niso več komunisti! To je buržoazija!
- No, vidiš temo za našo Bojno: Pokomunistična buržoazija! Predavat povabiš kakšnega človeka iz bivšega Cekaja, pa je!
- In če ti kakšen dr. Čanžek dokaže, da ima tisti tovariš masten bančni račun v Švici?

Slovenska družina
ima na mizi

mladiko

... za smeh in dobro voljo.

Kadar rečem: "Jutri imam dva sestanka," sem slabe volje, celo žalosten.

Kadar reče moj sin, da ima naslednji dan dva sestanka, je vesel in srečen.

—o—

Ali ste že opazili, da so otroci vse bolj pametni?

Pogosto jokajo.

Vedo, kaj jih čaka.

—o—

Janezove noge so bile do kolen kar posejane z modricami.

"Kaj igrate? Nogomet, hokej?" je vprašal zdravnik.

"Karte," je odvrnil Janez.

Z ženami je imel smolo. Prva mu je pobegnila, druga pa ne.

—o—

Tekač je pridrvel domov čisto brez sape.

"Da nisi tekel prehitro?" ga je vprašala žena.

"Reci to psom v parku," je odvrnil.

—o—

Dva plezalca v steni. Zgornji se znajde v težavah in vzklikne:

"O, moj bog!"

"Sva že tako visoko?" vpraša spodnji.

SPOROČILO UPRAVE

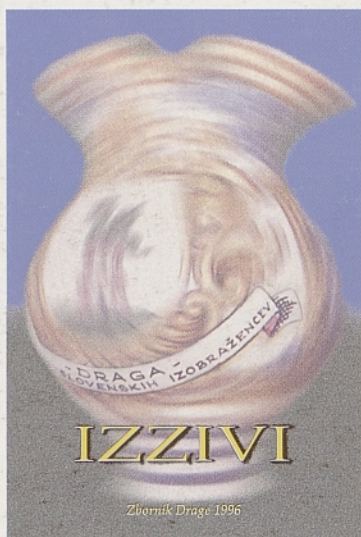
Vsem zvestim bralcem Mladike sporočamo, da bomo žal morali z novim letom zvišati ceno posamezne številke in naročnine.

Mladika ima isto ceno že od začetka leta 1995, med tem časom pa so se povečali tiskarski in poštni stroški. Trenutno nas vsak izvod Mladike stane v tiskarni že preko 6.000 lir. Razliko smo doslej krili s podporami in darovi, a tudi ti ne zadostujejo več.

Z novim letom bo zato posamezen izvod revije stal 5.000 lir, celoletna naročnina za Italijo in Slovenijo bo 40.000 lir, za druge države 45.000 lir (ali enakovreden znesek v tuji valuti), po letalski pošti 55.000 lir.

Uprava

Novo pri založbi Mladika

Mladika, ul. Donizetti 3, Trst - tel. 040/370846 - fax 040/633307

Rešitev uganke iz prejšnje številke

Na našo uganke v prejšnji številki smo prejeli veliko odgovorov. Skoraj vsi ste pravilno odgovorili, da so Narodni dom v Trstu zažgali italijanski nacionalisti leta 1920. Med tistimi, ki ste pravilno odgovorili, smo izžrebali tri, ki jih bomo nagradili s knjižnim darom naše založbe. Nagrajeni bodo Simona Čater ie Celja, Vlasta Beravs iz Radovljice in Igor Merku iz Trsta.

Fotografija na platnici nas tokrat spominja na dogodek, ki se je zgodil letos poleti. Na vrhu gore, ki pomeni pravi simbol za ljudi, ki pod njo živijo, so po maši odkrili ploščo z napisom KRISTUSU ODREŠENIKU IN BREZMADEŽNI. Kako se imenuje ta gora, preko katere teče slovensko-italijanska meja? Tri pravilne odgovore bomo tudi tokrat nagradili s knjigami naše založbe.

listnica uprave

DAROV V TISKOVNI SKLAD

Živka Marc, Sesljan - 15.000 lir;
Hilary Rolich, New York - 121.300 lir;
Simon Prescheren, Trbiž - 15.000 lir;
France Habjan, Toronto - 45.550 lir;
Karolina Kovač Zakrajšek, Grosuplje - 17.280 lir; Edi Bernhardt, Duttovlje - 15.000 lir; Paola Rijavec, Ohio - 70.960 lir; Jože Strgar, Črnuče - 20.000 lir; Anda Peterlin, Kamnik - 15.000 lir; Stane Gabrovec, Ljubljana - 40.000 lir; Marica Škrbec Hutchison, Kanada - 35.470 lir.

Vsem darovalcem se najlepše zahvaljujemo.